Strokovno gradivo

STROKOVNE SMERNICE ZA PRIPRAVO JAVNOVELJAVNIH PROGRAMOV FINANČNE PISMENOSTI ZA ODRASLE

Strokovno gradivo

STROKOVNE SMERNICE ZA PRIPRAVO JAVNOVELJAVNIH PROGRAMOV FINANČNE PISMENOSTI ZA ODRASLE

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

NAČRT ZA OKREVANJE IN ODPORNOST

Financira Evropska unija
NextGenerationEU

Strokovne smernice za pripravo javnoveljavnih programov finančne pismenosti za odrasle

Besedilo Strokovne smernice za pripravo javnoveljavnih programov finančne pismenosti za odrasle je nastalo v projektu Finančna pismenost za odrasle 2022–2024, ki ga je izvajal Andragoški center Slovenije s sredstvi Ministrstva za vzgojo in izobraževanje ter Načrta za okrevanje in odpornost (NOO).

Uredila: doc. dr. Petra Javrh

Avtorice: doc. dr. Petra Javrh, dr. Tina Kompare Jampani, mag. Ester Možina

Strokovni sodelavci: Marjana Šporar, Nina Zakotnik, Darja Kušar, Rok Trdan, Gregor Sepaher, Maja Mihelič, Tina Baloh, Rajka Stanko, Andreja Mernik Jelen, Urška Purg, Marija Žiher, Matej Krumberger, Alina Meško, Jože Gričar, Alenka Grželj, Brigita Gorjup, Mira Koporčić Veljić, Tjaša Beričič

Tehnično urejanje: dr. Tina Kompare Jampani

Jezikovni pregled: Vlasta Kunej

Oblikovanje: Larisa Hercog

Izdajatelj: Andragoški center Slovenije, Ljubljana

Zanj: dr. Nataša Potočnik

Leto izdaje: 2024

Elektronska izdaja, spletna stran: https://www.acs.si/digitalna-bralnica/strokovne-smernice-za-pripravo-javnoveljavnih-programov-financne-pismenosti-za-odrasle

Priporočila za citiranje:

Javrh, P. (ur.). (2024). Strokovne smernice za pripravo javnoveljavnih programov finančne pismenosti za odrasle. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, elektronski vir.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID 205786115
ISBN 978-961-7116-80-9 (PDF)

Kazalo vsebine

IZVLEČKI 8

TEMELJNI POJMI IN OPREDELITVE 10

NOVOSTI PRIPRAVE JAVNOVELJAVNIH PROGRAMOV PO IZHODIŠČIH 14

Poglavitne značilnosti in novosti, ki jih prinašajo Izhodišča 15

NEPOGREŠLJIVA ŽIVLJENJSKA ZMOŽNOST ZA DOSEGANJE FINANČNE BLAGINJE 15

Finančna zmožnost 16

Finančna pismenost 17

Izobraževanje za zvišanje finančne pismenosti 18

Konceptualizacija finančne pismenosti 20

RAZISKAVE, STANJE IN POTREBE NA PODROČJU FINANČNE PISMENOSTI ODRASLIH . 22

Mednarodne raziskave finančne pismenosti 22

Stanje finančne pismenosti v Sloveniji 23

Stanje izobraževalne ponudbe v Sloveniji 26

Potrebe po programih finančnega izobraževanja odraslih v Sloveniji 27

JAVNOVELJAVNI PROGRAMI ZA ODRASLE IN ŽE OBSTOJEČI OKVIRI FINANČNE PISMENOSTI 28

Referenčni točki pri pripravi programa 28

Evropski okvir finančnih kompetenc za odrasle 28

Program finančne pismenosti za otroke in mladino NA-MA poti 30

OPREDELITEV MODULARNE ZASNOVE 31

PILOTNA IZVEDBA IN EVALVACIJA PRVOTNIH PREDLOGOV JAVNOVELJAVNIH PROGRAMOV ZA ODRASLE ZA FINANČNO PISMENOST 33

Pilotna izvedba 33

Evalvacija 35

SMERNICE ZA PRIPRAVO IZVEDBENIH KURIKULOV 37

Ciljne skupine v izobraževalnih programih finančne pismenosti za odrasle 37

Doseganje sprememb 38

Spoznanje o potrebni spremembi v vedenju/ravnanju 39

Prilagoditev didaktičnih prijemov 39

LITERATURA IN VIRI 41

KAZALO SLIK 45

Spoštovani načrtovalci in izvajalci!

Besedilo Finančna pismenost odraslih, strokovne smernice za pripravo javnoveljavnih programov finančne pismenosti za odrasle[1] je nastalo v projektu Finančna pismenost za odrasle, ki ga v letih 2022–2024 izvaja Andragoški center Slovenije s sredstvi Ministrstva za vzgojo in izobraževanje ter Načrta za okrevanje in odpornost (NOO).[2] S Smernicami želimo olajšati vsakdanjik praktikov, ki se srečujejo s strokovno težko nalogo: prikrojitvijo javnoveljavnih programov za konkretno skupino, in še več: potrebo po prilagoditvi vsebin in metod vsakokratnim posameznikom. V teh Smernicah smo na enem mestu zbrali vse potrebno za začetek izbire, odgovore na pogosta teoretična vprašanja, ki se bodo porajala ob tem, ter izhodišča za utemeljitev končne oblike izvedbenega načrta.

Trenutna ponudba programov finančne pismenosti za odrasle se osredotoča predvsem na spremljanje osebnega proračuna in naložbe, vendar so za finančno odpornost pomembne tudi vsebine prepoznavanja in ravnanja z denarjem, odnosa do denarja, razumevanja pogodb, dolgov in njihovega odplačevanja, razumevanja tveganj in koristi, poznavanja regulacije, varstva potrošnikov ter zanesljivih virov finančnih informacij. Poglavitni cilj oblikovanja javnoveljavnih programov za odrasle na področju finančne pismenosti je povečanje odpornosti. Namen tega je pomagati odraslim pri pridobivanju ustreznih kompetenc, na primer za smotrno porabo finančnih sredstev in smotrno upravljanje dolgov. Za doseganje takih ciljev in namenov so potrebni kakovostni izobraževalni programi za odrasle, ki niso odvisni od interesov finančnih institucij in upoštevajo človekov celostni razvoj. Vodilo pri snovanju te knjižice so nam bili tudi razmisleki in prispevki posebne razvojne skupine praktikov, ki se vsak dan srečuje z odraslimi in njihovimi potrebami po boljši finančni pismenosti. S skupino smo več kot leto dni tesno sodelovali pri projektu Finančna pismenost za odrasle 2022–2024. Z izvirnimi citati iz njihovih osebnih razmišljanj smo obogatili to knjižico.

Urednica

1 V nadaljevanju Smernice.

2 Za ukrep Finančna pismenost za odrasle sta predvideni dve fazi izvedbe. Razvojna faza (2022–2024) predvideva razvoj izobraževalnih programov na področju finančne pismenosti odraslih in jo vodi Andragoški center Slovenije. V nadaljevanju, v t. i. investicijskem delu, pa so načrtovana sredstva za izvedbo javnega razpisa, v sklopu katerega se v omrežju izobraževalnih organizacij za odrasle izvajajo na novo razviti programi finančne pismenosti za odrasle (2024–2026).

Izvlečki

- V praksi priporočamo uporabo tehle opredelitev: Finančna zmožnost je kombinacija finančne pismenosti in finančnega ravnanja, s katerima je mogoče doseči finančno blaginjo. Razvita finančna pismenost omogoča sprejemanje ustreznih finančnih odločitev in doseganje finančne blaginje zase in za svoje bližnje. Omogoča finančno vključenost in dejavno udeležbo v vsakdanjem življenju. Finančna pismenost odraslih[3] je sestavljena iz več komponent: finančnega znanja, finančnih spretnosti, finančnega vedenja (ravnanja) in zdravega odnosa do financ. Finančno pismena oseba bo znala načrtovati svojo finančno prihodnost, se izogniti zadolževanju pa tudi prevaram ter goljufijam, razumela bo potrebo po nenehnem utrjevanju svoje finančne odpornosti. Izsledki študij nakazujejo, da je primerno spodbujanje k zaželenemu finančnemu ravnanju za porabnike z majhnimi dohodki veliko pomembnejše, kot če bi jih poučevali o financah in finančnih spretnostih.

- Pri pripravi javnoveljavnih (in tudi neformalnih) programov za odrasle, še posebno pa pri izvedbenem načrtovanju, vodijo načrtovalce in izobraževalce nova Izhodišča za pripravo javnoveljavnih programov za odrasle (Dovžak, 2020; v nadaljevanju Izhodišča). Izhodišča razumljivo podajajo načela in prijeme pri načrtovanju izobraževalnih programov za odrasle ter poudarjajo prožnost pri načrtovanju in izvajanju programov, ki jo odpirajo modularna in enovita zasnovanost programov ter odprti kurikul. Javnoveljavni programi omogočajo izobraževalcem dovolj avtonomije pri izbiri vsebine in oblike v izvedbeni fazi načrtovanja, za to jih izobraževalci v praksi lahko hitro prilagajajo potrebam posameznih skupin udeležencev.

- Javnoveljavni programi opremljajo odrasle z znanji in spretnostmi za ustrezno finančno ravnanje ter krepijo njihovo usmerjenost in motivacijo, da se lahko dejavno odzivajo na aktualne probleme v življenju in pri delu.

- Do sedaj najobsežnejša meritev finančne pismenosti na svetu kaže (Klapper idr., 2015), da je le tretjina svetovne populacije ustrezno finančno pismena (v Sloveniji pa 44 %). OECD je leta 2008 ustanovila Mednarodno mrežo finančnega izobraževanja (INFE), ki je razvila sodobno orodje za merjenje finančne pismenosti odraslih in ga stalno posodablja.

- Dosežki pri matematiki in finančni pismenosti so povezani močneje pri mladih kot pozneje pri odraslih, saj začne ta povezava slabeti. To kaže, da bi bilo izobraževanje za finančno pismenost najsmotrnejše, če bi bilo integrirano v splošni šolski kurikul.

- Leta 2020 je bila izpeljana obsežna raziskava finančne pismenosti in izidi so pokazali, da večina posameznikov meni, da njihov finančni položaj ne pripomore k njihovemu dobremu počutju, ampak je vir stresa in skrbi (Slovenija je pri samooceni finančne blaginje ostala pod povprečjem, čeprav na drugi strani splošni indeks finančne pismenosti v Sloveniji s starostjo narašča).

- Višja stopnja finančne pismenosti je statistično povezana z višjim dohodkom ter višjo stopnjo izobrazbe posameznikov. Razlike pa se pojavljajo med državami in etničnimi skupinami, pri čemer manjšine navadno dosegajo nižjo stopnjo finančne pismenosti. V razvitih državah obstajajo relevantne statistične povezave med finančno pismenostjo in načrtovanjem pokojninskega varčevanja, kompleksnejšimi naložbami, uspešnim odplačevanjem hipotek in nekaterimi makroekonomskimi posledicami. V državah v razvoju pa se finančna pismenost

3 Izraz finančna pismenost odraslih krajšamo kot FPO.

povezuje z lastništvom bančnih računov in pripravljenostjo za odločitev o zavarovanju.

- Pri pripravi javnoveljavnega programa sta pomembni dve referenčni točki: A/ Evropski okvir finančnih kompetenc za odrasle v Evropski uniji (primerjava med moduli in njihovo notranjo strukturo) in B/ program finančne pismenosti za otroke in mladino NA-MA poti (koliko vsebin iz enega in drugega programa je identičnih ali vsaj podobnih). Zagotoviti je treba zveznost oziroma nadomestiti vrzeli pri odraslih, saj niso imeli možnosti absolvirati kurikula finančne pismenosti med osnovnim izobraževanjem.

- Dejavno sodelovanje razvojne skupine praktikov in strokovnjakov je pomemben korak pri oblikovanju kakovostnih programov za odrasle na področju finančne pismenosti, saj omogoča pridobivanje relevantnih informacij iz prakse ter upoštevanje različnih izkušenj in mnenj.

- Modularno zasnovan in vsebinsko odprt kurikul izobraževalnega programa omogoča večjo prilagodljivost. Javnoveljavni programi so sestavljeni iz manjših vsebinskih enot (modulov), ki omogočajo izbiranje in sestavljanje učnih vsebin glede na potrebe, interese, že pridobljeno znanje udeležencev in predvsem glede na aktualne cilje.

- Smernice v skladu z Izhodišči opredeljujejo tri programske enote programa: obvezni del je predpisan, obsega 60 % predvidenih ur programa in ga je učitelj dolžan izvesti; kadar ima program predviden tudi izbirni del, obsega ta 20 % predvidenih ur programa, odprti del pa nadaljnjih 20 %. Če program nima izbirnega dela, obsega obvezni del 80 % in odprti del 20 %. Izbirni del je tisti del vsebin, ki opisujejo določeni pojav v vsej njegovi raznolikosti, zato je navadno teh modulov več, kot jih je mogoče izvesti, saj prav njihova številčnost omogoča izbiro. Odprti del kurikula pa je vsebinski del, ki ga ima učitelj na voljo, da ga po lastni presoji oblikuje glede na vsakokratne izražene potrebe in želje udeležencev, saj je bistvo javnoveljavnih programov prav v njihovi prilagodljivosti, v njihovi prožnosti v konkretnih kontekstualnih okoliščinah.

- Skupine, ki bi jim morali – zaradi večjega tveganja finančnih težav in slabše finančne pismenosti – nameniti več pozornosti, so glede na podatke: ženske, mladi in starejši odrasli, digitalno slabše pismeni posamezniki ter manj finančno odporni.

- Razvojna skupina je v svojem akcijskem načrtu opredelila dve ciljni skupini: mlajše in starejše odrasle ali seniorje. Prav skupini mlajših odraslih (od 25 do 35 let) in seniorjev (od 55 do 65 let) sta se izkazali kot najranljivejši v raziskavah finančne pismenosti v Sloveniji. Na podlagi empiričnih podatkov raziskovalci predlagajo, da bi bilo smiselno razdeliti programe za izboljšanje finančne pismenosti na tiste, ki so namenjeni posebno tveganim ranljivim skupinam, ter tiste, pri katerih se je bolj smiselno osredotočiti na preventivo.

- Uporaba sodobne tehnologije, na primer spletnih platform, mobilnih aplikacij ali interaktivnih orodij, lahko dodatno izboljša učno izkušnjo in naredi finančne koncepte dostopnejše in privlačnejše za odrasle.

- Igrifikacija pri izobraževanju na področju finančne pismenosti se je do sedaj izkazala kot dobro orodje za zvečanje motivacije, ni pa dokazano, da bi z njo lahko spreminjali vedenjske navade (Aprea, 2023).

- Udeleženci programa morajo najprej prepoznati potrebo po spremembi vedenja na področju financ ter razumeti prednosti, ki jih ta prinaša. Priti mora do osebnega spoznanja o potrebni spremembi in osebne odločitve o drugačnem ravnanju. To je najtežji del izobraževanja odraslih, ker v bistvu že sega na vzgojno področje.

Temeljni pojmi in opredelitve

Nujno se je treba ukvarjati s pozitivno motivacijo, spremembo vrednot, zastavljanjem ciljev, igro in simulacijami primerov. Program mora biti – z izjemo prvega predavanja, ki je namenjeno motiviranju in postavljanju ciljev ter spremembi vrednot – usmerjen samo praktično, zabavno, igrivo. Izobraževanje mora biti čim zabavnejše … Vsebovati mora čim manj teorije in za finančno preživetje nepomembnih podatkov ter čim več mentorskega svetovanja in praktičnih primerov.

Direktorica ljudske univerze

V sklopu projekta Finančna pismenost odraslih smo za potrebe prakse generirali dve izvirni opredelitvi pojmov: **finančna zmožnost** in **finančna pismenost**.

FINANČNO ZMOŽNOST razumemo kot širši pojem: je kombinacija finančne pismenosti in finančnega ravnanja, s katerima je mogoče doseči finančno blaginjo. Finančna zmožnost poleg finančnega znanja, finančnih spretnosti, ustreznega odnosa do finančnih vprašanj in finančno vzdržnega vedenja/ravnanja obsega tudi aktivno finančno odpornost.
Izbrane druge opredelitve finančne zmožnosti iz literature so:

- Finančna zmožnost je sposobnost uporabe primernega finančnega znanja in zaželeno finančno vedenje/odločanje za dosego finančnih ciljev in blaginje (angl. well-being). Finančna zmožnost je kombinacija finančne pismenosti in finančnega ravnanja (angl. behavior), s katero želimo doseči finančno blaginjo (angl. well-being). (Swiecka, 2019, str. 2–3)
- Finančna zmožnost ima tri komponente: finančno znanje, finančno vedenje/ravnanje in finančne spretnosti (prim. Xiao in Porto, 2021; Xiao in O'Neill, 2016).

FINANČNO PISMENOST definiramo predvsem z zornega kota posameznika, in sicer kot eno izmed pomembnih življenjskih zmožnostih, ki omogočajo dejavno udeležbo v vsakdanjem življenju, ustrezne finančne odločitve in doseganje finančne blaginje. Tale definicija finančne pismenosti naj bi rabila za pripravo in izpeljavo javnoveljavnih programov:

Finančna pismenost je sestavni del finančne zmožnosti, ki je ena od pomembnih življenjskih zmožnosti.

Razvita finančna pismenost omogoča sprejemanje ustreznih finančnih odločitev in doseganje finančne blaginje zase in za svoje bližnje. Omogoča finančno vključenost in dejavno udeležbo v vsakdanjem življenju.

Pregled literature o finančni pismenosti pokaže, da je to novejši koncept s številnimi, raznovrstnimi definicijami, ki so predvsem kontekstualizirane glede na zanimanje oziroma prednostno področje pisca. Med najbolj citiranimi avtorji na področju sta Lusardi in Mitchell (2014). Izbrane druge opredelitve finančne pismenosti iz literature so:

- Opredelitev izraza finančna pismenost predstavlja kombinacijo zavedanja, znanja in spretnosti ter odnosa in vedenja, ki so potrebni za dobre finančne odločitve in vodijo v finančno blaginjo

(OECD/INFE, 2012)[4].

- Finančna pismenost predstavlja stopnjo sposobnosti razumevanja osebnih financ. Pogosto se nanaša na ozaveščenost in poznavanje temeljnih finančnih konceptov, potrebnih za upravljanje osebnih financ, in se na splošno uporablja ožje od finančne sposobnosti (Svetovna banka, 2021, str. 7).
- Finančno pismenost kot »zmožnost ljudi, da procesirajo ekonomske informacije, sprejemajo informirane odločitve v zvezi s finančnim načrtovanjem, akumulacijo imetja, dolgovi in pokojnino«, opredelita Lusardi in Mitchell (2014, str. 5).
- Finančno pismenost razumemo kot kombinacijo zavedanja, znanja, spretnosti, stališč in vedenj, ki je potrebna za pravilne finančne odločitve in doseganje finančne blaginje (Atkinson in Messy, 2012, str. 14).
- Finančna pismenost je specifična oblika znanja, zmožnosti ali spretnosti uporabe tega znanja, torej prepoznano znanje, ki ga ima posameznik na področjih, povezanih s financami, ob tem pa tudi ustrezno finančno odzivanje/vedenje ter finančne izkušnje (Hung idr., 2009).
- Finančna pismenost je znanje o temeljnih ekonomskih in finančnih konceptih, zmožnost uporabe tega znanja in finančnih spretnosti pri učinkovitem upravljanju finančnih sredstev za finančno blaginjo posameznika vse njegovo življenje (Hung idr., 2009, str. 21).OECD opredeli za potrebe raziskave PISA finančno pismenost takole: »finančna pismenost obsega znanje in razumevanje finančnih konceptov in finančnih tveganj ter veščine, motivacijo in samozavest, da to razumevanje in znanje uporabljamo pri finančnih odločitvah z namenom izboljšanja blagostanja posameznikov in družbe ter sodelovanja v ekonomskem življenju« (OECD, 2012).
- Finančna pismenost obsega finančno znanje, finančne spretnosti, odnos do financ in finančno vedenje/ravnanje (Swiecka, 2019, str. 4).
- Finančna pismenost je obvladovanje spretnosti, znanja in razumevanje, ki omogoča posamezniku, da upravlja denar in uporablja informacije ter nasvete storitev, ki so potrebni za učinkovito upravljanje lastnih financ (Življenjske spretnosti v Evropi, 2018, str. 11).
- Finančna pismenost je zmožnost posameznika, da na podlagi finančnega znanja v različnih življenjskih položajih uporablja finančne pojme in postopke, hkrati analizira, utemeljuje, vrednoti in učinkovito sporoča svoje zamisli in dobljene izide pri oblikovanju in reševanju finančnih problemov, sprejema odgovorne odločitve s prepoznavanjem nujnih razlik med željami, zmožnostmi in dejanskimi potrebami ter pridobi zavedanje o vlogi finančnih spretnosti in pomenu ustreznega izobraževanja o omenjenem področju (Bone, 2022, str. 2).
- Finančna pismenost je kombinacija finančnih znanj in spretnosti, ki ljudem pomagajo razumeti finančna tveganja in priložnosti, da bi ozaveščeni znali poiskati pomoč ter sprejeti učinkovite ukrepe za povečanje svoje blaginje. Finančna pismenost je temeljnega pomena za blaginjo, podjetništvo, socialno mobilnost in vključujočo rast (Bon idr., 2021).

FINANČNO PISMENA OSEBA bo znala načrtovati svojo finančno prihodnost, se znala izogniti zadolževanju in tudi prevaram ter goljufijam, razumela bo potrebo po nenehnem utrjevanju svoje finančne odpornosti.

CILJNE SKUPINE – Kadar se izraz ciljna skupina uporablja v izobraževanju, lahko pomeni bodisi skupino posameznikov, ki jim je namenjeno neko izobraževanje, bodisi skupino potencialnih udeležencev v nekem programu izobraževanja ali usposabljanja (Javrh, 2021, str. 6).

DIGITALIZACIJA – Digitalizacija pomeni pretvorbo podatkov in informacij v digitalno obliko ter uvedbo, uvajanje tehnologije, ki temelji na taki pretvorbi (Fran, b. l.).

4 Več o treh komponentah finančne pismenosti najdete pod gesli: FINANČNO ZNANJE, FINANČNO VEDENJE in ODNOS DO DENARJA.

ETIČNA POTROŠNJA – Etično nakupovanje pomeni prevzemanje odgovornosti za vsakodnevne lastne vplive na svet. Etični potrošnik smo, ko kupujemo izdelke, ki ne škodijo ali izkoriščajo ljudi, živali ali okolja (Kdo je etični potrošnik, 2011).

FINANČNA BLAGINJA – Finančna blaginja je tesno povezana s finančno sposobnostjo. Ustvarja se soglasje, da je finančna blaginja končno merilo uspeha prizadevanj za finančno izobraževanje. Finančna blaginja je ohlapno opredeljena kot stanje, v katerem ima porabnik nadzor nad vsakodnevnimi, mesečnimi financami, je sposoben absorbirati finančni šok, je na dobri poti, da doseže finančne cilje, in ima finančno svobodo sprejemanja odločitev, ki mu omogočajo, da uživa življenje (Svetovna banka, 2021, str. 7). Finančna blaginja CFPB (angl. Consumer Financial Protection Bureau) se definira kot »stanje, v katerem oseba lahko v celoti izpolni trenutne in tekoče finančne obveznosti, se lahko počuti varno v svoji finančni prihodnosti in je sposobna sprejemati odločitve, ki ji omogočajo, da uživa življenje« (CFPB, 2015).

FINANČNA VKLJUČENOST – Finančna vključenost pomeni, da imajo posamezniki in podjetja dostop do uporabnih in cenovno dostopnih finančnih produktov in storitev, ki zadovoljujejo njihove potrebe – transakcije, plačila, varčevanje, krediti in zavarovanja – na odgovoren in trajnosten način (Svetovna banka, 2022). Finančna vključenost in finančna pismenost sta sestavni del druga druge. Sta prvini celostne strategije. Finančna vključenost omogoča dostop, finančna pismenost pa zagotavlja ozaveščenost. Ranljive skupine potrebujejo oboje – dostop do finančnih storitev in ozaveščenost o njih. Na strani ponudbe je, da zagotovi finančno vključenost, na strani povpraševanja pa, da je finančno pismena (Subbarao, 2013, str. 2).

FINANČNI SISTEM – Finančni sistem zajema vse denarne tokove gospodarstva, nefinančne (blagovno-denarne) in finančne (krediti, finančni instrumenti, zavarovalne premije in drugo). Finančni sistem sestavljajo finančni trgi, finančne institucije in finančni instrumenti. Poznamo več vrst finančnih institucij: banke, zavarovalnice, investicijska podjetja, družbe za upravljanje, investicijske družbe in druge. Finančni instrumenti so pogodbeni dogovori, s katerimi postane finančni instrument finančno sredstvo pri enem posredniku in hkrati finančna obveznost pri drugem. Med drugim so to depoziti, krediti, delnice, obveznice in enote za naložbe v investicijske sklade ter tudi opcije in terminske pogodbe (Ministrstvo za finance, 2021).

FINANČNI TRGI – Finančni trg s finančnimi institucijami omogoča prenos prihrankov od subjektov, ki varčujejo, navadno so to gospodinjstva, na tiste, ki investirajo, po navadi je to gospodarstvo. Gre za prenos finančnih prihrankov, torej tistega dela varčevanja, ki ga gospodinjstva ne porabijo za nefinančne naložbe, na primer nepremičnine (Finančni trg, b. l.).

FINANČNO IZOBRAŽEVANJE – Finančno izobraževanje je orodje za povečanje finančne pismenosti potrošnikov. Finančno izobraževanje je proces, s katerim uporabniki finančnih storitev izboljšajo svoje razumevanje finančnih produktov, izrazov in tveganj. Na podlagi informacij, navodil in objektivnih nasvetov razvijajo sposobnosti in zaupanje ter krepijo ozaveščenost o finančnih tveganjih in priložnostih. Odločitve sprejemajo na podlagi dobre obveščenosti, seznanjeni so, kje poiskati pomoč, sprejemajo druge učinkovite ukrepe za izboljšanje svoje blaginje (Republika Slovenija GOV.SI, b. l. po OECD). Finančno izobraževanje je lahko pomemben sestavni del odzivov za okrevanje po pandemiji. Namen je pozitivno vplivati na finančno odpornost in izboljšati finančno stanje, tako da pomaga ljudem pri pridobivanju ustreznih kompetenc za dobro razvito finančno pismenost. Finančno izobraževanje spodbuja boljše razumevanje finančnih storitev in tako posameznike opolnomoči, da kar najbolje izkoristijo vire, ki jih imajo na voljo, in si izboljšajo kakovost življenja (Financial Literacy, 2007, str. 8). Cilj je pridobiti ustrezno finančno znanje. Ustrezno finančno izobraževanje najranljivejšim skupinam omogoča, da si z dobrim finančnim načrtom pridobijo več možnosti za porabo že tako omejenih proračunov (prav tam, str. 21).

FINANČNO NAČRTOVANJE – Finančni načrt predstavlja celotno sliko posameznikovih trenutnih financ, finančnih ciljev in strategij za dosego zastavljenih kratkoročnih in dolgoročnih ciljev. Finančno načrtovanje mora zajemati podrobnosti o denarnem toku, prihrankih, dolgovih, naložbah, zavarovanju in druge prvine posameznikovega finančnega položaja. Finančno načrtovanje lahko zmanjša finančni stres, podpre posameznikove potrebe in pripomore k ustvarjanju prihrankov (What is financial planning, 2022).

FINANČNO ZNANJE – Finančno znanje je pomemben sestavni del finančne pismenosti posameznikov, pomaga jim primerjati finančne produkte in storitve ter sprejemati ustrezne finančne odločitve na podlagi dobrih informacij. Temeljno poznavanje finančnih konceptov in sposobnost uporabe matematičnih spretnosti v finančnem kontekstu zagotavljata, da lahko porabniki samozavestneje krmarijo po finančnih zadevah in se odzovejo na novice in dogodke, ki lahko vplivajo na njihovo finančno blaginjo (OECD, 2020b, str. 19). Finančno znanje je pomembna komponenta finančne pismenosti in je nujno potrebno za dejavnosti, povezane s spremljanjem novic o ekonomiji in finančnem svetu, za primerjavo produktov in storitev ter za sprejemanje dobrih finančnih odločitev. Višje ravni finančnega znanja imajo pozitivne učinke, ki se kažejo kot udeležba na borzi, načrtovanje upokojitve in ustrezno spoprijemanje z zadolževanjem oziroma odpravo dolgov (OECD, 2017, str. 15). Finančno znanje je razumevanje finančnih konceptov in procesov pa tudi uporaba tega vedenja, da bi rešili finančne probleme (Swiecka, 2019, str. 4). Finančno znanje in razumevanje ljudem omogočata, da pridobijo znanja, ki jih potrebujejo za obravnavanje vsakodnevnih finančnih zadev in sprejemanje pravilnih odločitev glede na svoje potrebe (Financial capability, b. l., str. 4).

FINANČNO VEDENJE – Dejanja in vedenje potrošnikov so pomembni pri oblikovanju njihovega finančnega položaja in blaginje. Zbirka orodij OECD/INFE meri finančno vedenje z različnimi vprašanji, da bi izvedeli o treh potencialno preudarnih vrstah finančnega vedenja, kot so: varčevanje in dolgoročno načrtovanje, premišljeni nakupi ter spremljanje denarnega toka (OECD, 2020b, str. 24). Finančno vedenje/ravnanje je vedenje/ravnanje v posebnih okoliščinah na finančnem trgu (Swiecka, 2019, str. 4).

ODNOS DO DENARJA/FINANC – Opredelitev finančne pismenosti OECD/INFE priznava, da tudi če ima posameznik dovolj znanja in sposobnosti za finančno preudarno ravnanje, bo njegov odnos vplival na njegovo odločitev, ali naj ukrepa ali ne. Zbirka orodij OECD/INFE zato zajema tri izjave o odnosu za merjenje odnosa anketirancev do denarja in načrtovanja za prihodnost (OECD, 2020b, str. 27). Odnos do financ je voljnost/pripravljenost uporabiti znanje in ekonomske spretnosti v različnih finančnih okoliščinah (Swiecka, 2019, str. 4).

PISMENOST – Pismenost je trajno razvijajoča se zmožnost posameznikov, da uporabljajo družbeno dogovorjene sisteme simbolov za sprejemanje, razumevanje, tvorjenje in uporabo besedil za življenje v družini, šoli, na delovnem mestu in v družbi. Pridobljeno znanje in spretnosti ter razvite sposobnosti posamezniku omogočajo uspešno in ustvarjalno osebnostno rast ter odgovorno delovanje v poklicnem in družbenem življenju. Poleg zmožnosti branja, pisanja in računanja, ki veljajo za temeljne zmožnosti pismenosti, se danes poudarja tudi pomen drugih zmožnosti (npr. poslušanja) in novih vrst pismenosti, kot so informacijska, digitalna, medijska pismenost in druge, ki so pomembne za uspešno delovanje v družbi. Kot zmožnost in družbena praksa se pismenost pridobiva in razvija vse življenje v različnih okoliščinah in na različnih področjih ter prežema vse človekove dejavnosti (Nacionalna komisija za razvoj pismenosti, 2006, str. 6–7).

PROGRAMI FINANČNE PISMENOSTI – Programi finančne pismenosti so namenjeni načrtnemu in usklajenemu prizadevanju za izboljšanje posameznikove finančne sposobnosti (Finančno izobraževanje, b. l.).

TRAJNOSTNE FINANCE – Nanašajo se na finančne produkte, strategije ali dejavnosti finančnega trga, ki podpirajo in dajejo prednost dolgoročnim gospodarskim, družbenim in okoljskim ciljem (OECD, 2023, str. 5).

Novosti priprave javnoveljavnih programov po Izhodiščih

> Počaščena sem, da zdaj, ko počasi končujem svojo poklicno pot, lahko sodelujem pri nastanku programa, ki formalizira to, kar dobri pedagogi zagotovo že sedaj vključujejo v svoje delo, le da je bilo to vključevanje do zdaj bolj nesistematično.
>
> Predavateljica na višji strokovni šoli

Oblikovanje Izhodišč za pripravo javnoveljavnih programov za odrasle je predvidel novi ZIO-1 iz 2018, njihovo pripravo je vodil Andragoški center Slovenije v letih 2018–2020, junija 2020 jih je obravnaval in sprejel Strokovni svet za izobraževanje odraslih. Izhodišča vsebujejo strokovna vodila in korake za pripravo kakovostnih in po meri odraslih ukrojenih izobraževalnih programov na različnih področjih, kot so izobraževanje, delo, kmetijstvo, zdravstvo, kultura, okolje, notranje zadeve, finance idr. Pripravljena so kot pripomoček za presojanje predlogov javnoveljavnih programov na Strokovnem svetu za izobraževanje odraslih. Načrtovalcem in presojevalcem so pri tem v pomoč pogoji za pripravo programov in merila za presojanje programov. Pomembno pa je tudi priporočilo pripravljavcev Izhodišč, da jih lahko smiselno uporabljajo tudi pripravljavci neformalnih izobraževalnih programov za odrasle. Že ZIO-1 predvideva, da se javnoveljavni programi razvijajo na dveh področjih, Pismenost in temeljne zmožnosti ter Splošna izobraženost. S temi programi se Slovenija odziva na nekatere najpomembnejše nacionalne probleme v izobraževanju odraslih predvsem v zviševanju ravni pismenosti odraslih. Z zornega kota javnega interesa se želi z bogatenjem kakovostne izobraževalne ponudbe za odrasle na področju pismenosti in temeljnih zmožnosti ter splošne izobraženosti prispevati k:

- uresničevanju načela vseživljenjskega izobraževanja in učenja;
- sistemski povezanosti formalnega in neformalnega izobraževanja;
- spodbujanju nižje izobraženih in drugih ranljivih skupin odraslih k izobraževanju in učenju;
- izpopolnjevanju znanja po pridobljeni izobrazbi ali k lažji udeležbi v formalnem izobraževanju za pridobitev izobrazbe ali poklicne kvalifikacije;
- pridobitvi znanja, spretnosti in osebnostnih lastnosti, ki jih odrasli potrebujejo, da bi lahko uspešno in kakovostno živeli, delali ter bili del družbenih procesov in bi ustvarjalno sodelovali v njih;
- medsebojni strpnosti, spoštovanju drugačnosti in sodelovanju z drugimi, spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svobošč̌in;
- zagotavljanju učnih izidov, ki so skladni z opisniki ravni Slovenskega okvira kvalifikacij (SOK);
- lažji izbiri aktualnih vsebin, sodobnih metodičnih načinov izobraževanja in razvijanju kritičnega mišljenja idr.;
- vidikom trajnostnega razvoja, zelenega gospodarstva, kulture in zdravja.

Poglavitne značilnosti in novosti, ki jih prinašajo Izhodišča

Izhodišča za javnoveljavnih programov predvidevajo dve različni strukturi programa: program, ki je zasnovan modularno, in program, ki je zasnovan enovito po vsebinskih sklopih. Obe strukturni različici predvidevata obvezni, izbirni in odprti del programa. Izbirni del ni obvezen za pripravljavca programa. Obvezni del trajanja programa zajema najmanj 60 %, ko ima program tudi izbirni del, ali 80 %, ko program nima izbirnega dela. Strokovni svet potrdi 80 % programa, in sicer za obvezni in izbirni del, izvajalec določi 20 % programa, in sicer za odprti del.
Opredelijo se cilji v obliki znanj (npr. pozna, zna, razume) in spretnosti (npr. uporabi, naredi, izpelje, prebere), na splošni ravni pa tudi cilji na področju usmerjenosti in motivacije.

V obe vrsti programov mora načrtovalec pri opredelitvi spretnosti smiselno uvrstiti tudi temeljne spretnosti branja in pisanja, računanja in digitalne spretnosti.

V obeh vrstah programov je mogoče pridobiti potrdilo o usposabljanju, ki je javna listina. Programi so lahko pripravljeni tako, da predvidevajo tudi zunanje preverjanje znanja (sedaj to že omogočajo javnoveljavni programi tujih jezikov za odrasle in program slovenščine kot drugega in tujega jezika).

Načrtovalec programa v programu opredeli znanje, ki ga morajo imeti strokovni delavci v programu. Izobrazbo strokovnih delavcev določi minister, pri tem upošteva znanje, ki je opredeljeno v programu, in pogoje iz 19. člena ZIO-1. Usposobljenost strokovnih delavcev predvidi načrtovalec programa in to zapiše kot priporočilo, strokovni delavci ta znanja pridobijo s programi strokovnega in poklicnega usposabljanja. Izhodišča tudi poudarjajo, da morajo biti načrtovalci programa posebno pozorni na opredelitev znanja in usposobljenosti pri programih za pridobivanje in zviševanje ravni pismenosti in temeljnih zmožnosti.
Izhodišča predvidevajo, da javnoveljavni programi obsegajo najmanj sto ur.

Nepogrešljiva življenjska zmožnost za doseganje finančne blaginje

Ljudje z nizko stopnjo finančne pismenosti pogosto ne razumejo finančnih storitev, ki jih imajo na voljo, in se velikokrat tudi napačno odločajo pri upravljanju svojih financ, to pa nenehno poslabšuje njihov finančni položaj. Na drugi strani pa tisti z višjo stopnjo finančne pismenosti bolje upravljajo svoj denar in tako izboljšujejo svoj ekonomski položaj (Smyczek in Matysiewicz, 2015, str. 21).
Zaradi povečane obremenitve finančnih sistemov so posamezniki in gospodinjstva znova primorani prevzemati več osebne odgovornosti za svojo finančno stabilnost. Da bi to zares lahko storili, potrebujejo tudi več finančnih kompetenc oziroma razvito finančno zmožnost. Vpliv negotovih razmer je moč blažiti le s skrbim načrtovanjem in ustreznim upravljanjem financ, to pa od posameznika zahteva dobršno mero finančnih kompetenc, za katere so še posebno prikrajšani ravno pripadniki ranljivih skupin (prim. OECD, 2022, str. 3).

Finančna zmožnost

Kako seniorjem pomagati, da bi postali e-seniorji?! Morajo se usposobiti za uporabo raznovrstnih e-storitev, ki so ponujene na spletnih straneh različnih organizacij. To pa je zahtevnejše kot zgolj znati uporabljati računalnik, tablico ali dober mobilni telefon.
Upokojeni zaslužni profesor

Teoretski okvir razvoja koncepta finančnega izobraževanja je proučevala B. Swiecka (2019). Pregledala je številne objave (do 2017) in analizirala definicije finančne pismenosti (prav tam, str. 2–3). Sklene, da je najširši koncept finančna zmožnost, ki je pomemben dejavnik blaginje (angl. well-being) v gospodinjstvih.

Finančno pismenost razumemo kot del finančne zmožnosti. Finančna zmožnost je ena izmed zelo pomembnih življenjskih zmožnosti, ki posameznikom omogoča dejavno udeležbo v vsakdanjem življenju, ustrezne finančne odločitve in doseganje finančne blaginje.

Finančna zmožnost je sposobnost uporabe primernega finančnega znanja in zaželeno finančno vedenje/odločanje za dosego finančnih ciljev in blaginje (angl. well-being). Finančna zmožnost je kombinacija finančne pismenosti in finančnega ravnanja (angl. behavior), s katero želimo doseči finančno blaginjo (angl. well-being).

Ta razlaga je v skladu z najnovejšimi teoretskimi razmišljanji in taksonomijo izrazov (prim. Xiao in Porto, 2021; Xiao in O'Neill, 2016). Finančna zmožnost naj bi imela po avtorjih Xiao, Porto in O'Neill tri komponente: finančno znanje, finančno vedenje/ravnanje in finančne spretnosti.

Slika 1: Finančna zmožnost je v novejši literaturi (Xiao, Porto in O'Neill) razumljena kot nujna za doseganje finančne blaginje

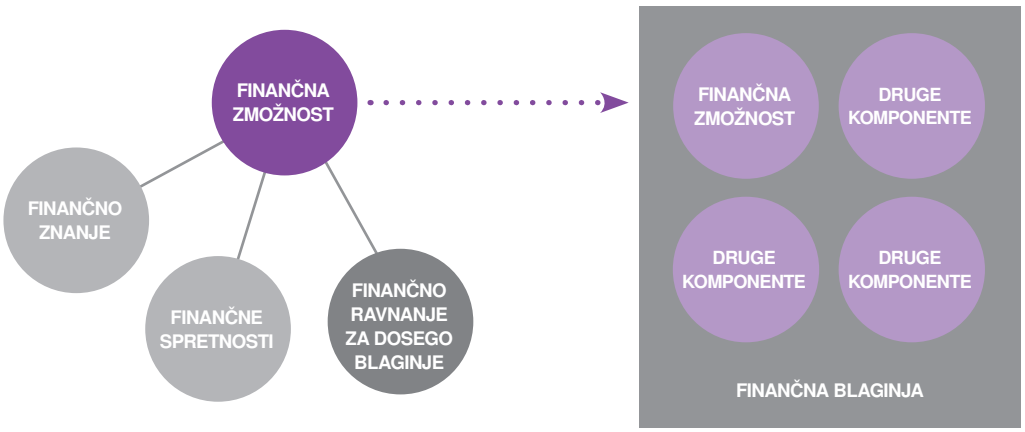

Vir: lastni.

Avtorji poudarjajo, da ugotovitve študij »nakazujejo, da je za potrošnike z nizkimi dohodki spodbujanje k zaželenemu finančnemu vedenju/ravnanju pomembnejše kot poučevanje o financah in finančnih spretnostih« (prav tam).

Lusardi in Mitchell v preglednem članku povzemata svoje dve desetletji dolgo obdobje raziskav o finančni pismenosti, ki je pripomoglo k prepoznavnosti področja kot uradna študijska smer v ekonomski stroki (Lusardi in Mitchell, 2023, str. 17). Iz svojih številnih študij predstavljata sklepe o učinkih in posledicah finančne nepismenosti ter posledicah raziskav na izobraževalne programe finančne pismenosti. Kot zelo pomemben korak poudarjata prizadevanja za izboljšanje finančnega znanja splošnega prebivalstva ter imenovanje nacionalnega odbora, ki skrbi za oblikovanje in izvajanje nacionalnih strategij za finančno opismenjevanje (prav tam, str. 15). Še posebno je pomembno finančno izobraževanje v šolah, mora pa biti na voljo tudi po koncu formalnega izobraževanja (npr. kot zelo učinkovit se je izkazal prijem prek delovnega mesta). Programi morajo biti prilagojeni potrebam ciljne skupine (prav tam, str. 16). V časih gospodarske nestabilnosti je najpomembnejše, da ljudje razumejo pojme, kot so inflacija, obrestno računanje in tveganje, saj bodo le tako lahko ustrezno prihranili za likvidnostno rezervo in upokojitev. Preprečevanje teh težav je lahko stroškovno ugodnejše kot reševanje s socialnimi transferji. Poleg tega ima finančna pismenost odločilno vlogo pri oblikovanju premoženja in zmanjševanju neenakosti v premoženju. Z vlaganjem v finančno pismenost lahko zapolnimo vrzeli, ki nastanejo zaradi neenakih možnosti dostopa do finančnega izobraževanja, kar prispeva k bolj enakopravni družbi (prav tam, str. 16).

»Tisti, ki želijo razumeti neenakost premoženja, bi morali ustrezno upoštevati razloge zanjo in posledice nizke ravni finančne pismenosti. Poudariti moramo, da ne trdimo, da potrošniki delujejo neracionalno ali sistematično delajo napake. Namesto tega potrjujemo, da je treba ekonomske modele spremeniti tako, da bodo upoštevali, da ljudje pogosto nimajo potrebnega znanja za sodelovanje na finančnih trgih in pravilno uporabo finančnih instrumentov.« (Lusardi in Mitchell, 2023, str. 18)

»Spodbujanje finančne pismenosti je način, kako ljudem zagotoviti finančno varnejše življenje (prav tam, str. 19).«

Finančna pismenost

Velikokrat se zaradi hitrega tempa življenja ne posvečamo stvarem, ki v tem trenutku niso nujne, tako lahko pozabimo tudi na svojo finančno varnost in stabilnost v prihodnosti. /… / Ob razmahu digitalne tehnologije se pojavlja še en pereč problem: spletne in druge (finančne) prevare. Tudi kot magister informatike komaj še prepoznavam, kdaj gre za prevaro. Ne znam si predstavljati starejšega, ki ni »rasel z računalnikom«, kako se sploh znajde in razumsko odloča.

Direktor ljudske univerze

Med najbolj citiranimi avtorji s tega področja sta Lusardi in Mitchell (2014), ki finančno pismenost sprva opredelita kot »zmožnost ljudi, da procesirajo ekonomske informacije, sprejemajo informirane odločitve v zvezi s finančnim načrtovanjem, akumulacijo imetja, dolgovi in pokojnino« (str. 5). Poudarjata pa tudi, da je znanje o finančnem področju mogoče razumeti tudi kot vrsto naložbe v človeški kapital. To praktično pomeni, da finančno pismenost sestavlja znanje o temeljnih ekonomskih in finančnih konceptih na področjih, povezanih s financami, ob tem pa nujno tudi ustrezno finančno odzivanje/ravnanje ter finančne izkušnje. Definicije večinoma zajemajo spoznanje, da je finančna pismenost posebna oblika znanja, zmožnost ali spretnost uporabe tega znanja.

Izobraževanje za zvišanje finančne pismenosti

Pogosta so prepričanja, da »denar ljudi pokvari«, »so vsi bogataši lopovi« ipd. Programi finančne pismenosti bi na začetku morali zajemati naše vzorce in prepričanja, ki jih imamo o denarju. Prav ti vzorci in prepričanja so namreč lahko ena poglavitnih preprek, zakaj ne moremo iz svojega začaranega kroga, iz neke vrste podganje dirke, ko živimo iz meseca v mesec in nam nič ne ostane.

Organizator izobraževanja odraslih

Finančna pismenost je sestavljena iz več komponent, ki jih je treba med finančnim izobraževanjem sistematično upoštevati in naslavljati: finančno znanje je prva pomembna komponenta in je nujno potrebna za dejavnosti, povezane s spremljanjem novic o ekonomiji in finančnem svetu, za primerjavo produktov in storitev ter za sprejemanje dobrih finančnih odločitev. Višje ravni finančnega znanja imajo pozitivne učinke, ki se kažejo kot udeležba na borzi, načrtovanje upokojitve in ustrezno spoprijemanje z zadolževanjem oziroma odpravo dolgov, ugotavlja Poročilo o finančni pismenosti odraslih v državah G20 (OECD, 2017, str. 15).

Slika 2: Finančna pismenost in namen finančnega izobraževanja

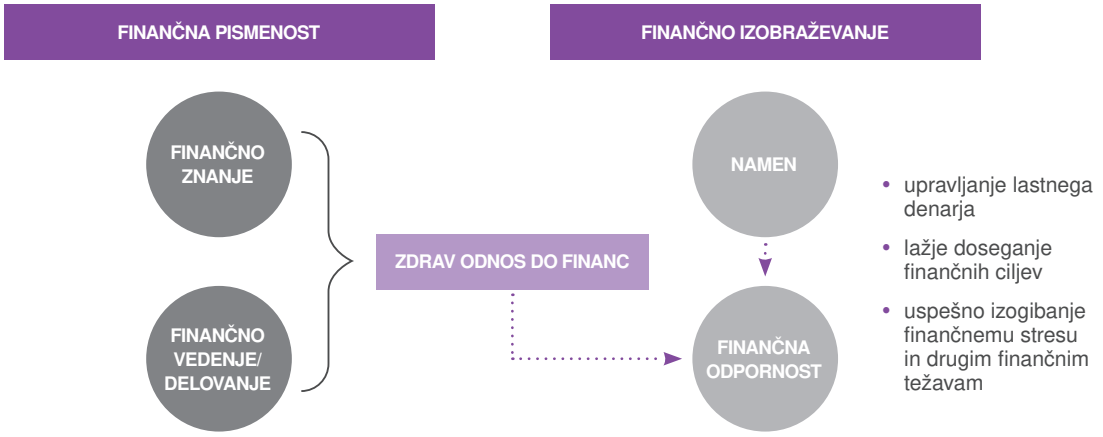

Vir: lastni.

Podatki o dejanskem finančnem znanju posameznikov izpred petih let kažejo, da je v povprečju manj kot polovica odraslih iz sodelujočih držav v raziskavi (48 %) odgovorila pravilno na vsaj 70 % vprašanj o finančnem znanju, to je minimum znanj za finančno pismenost (prav tam, str. 19).

Sodelujoči so v raziskavi podajali tudi samooceno lastnega finančnega znanja v primerjavi z znanjem drugih odraslih v njihovi državi. Skoraj polovica sodelujočih je svoje znanje ocenila kot nadpovprečno. Pretirana samozavest je lahko problematična, saj lahko vodi v slabe odločitve, v raziskavi pa se je vendarle potrdilo, da so tisti, ki so svoje finančno znanje ocenili kot nadpovprečno, v povprečju dosegli tudi večje število točk v vprašalniku znanja (prav tam, str. 22). Če pogledamo razlike med spoloma glede finančnega znanja, se je pokazala pomembna razlika, saj je v povprečju 11 % več moških kot žensk doseglo minimalno število točk za finančno znanje (prav tam, str. 24).

Naslednje pomembno področje je finančno vedenje (ravnanje), saj so ravno ukrepi in vedenje potrošnikov tisto, kar na koncu vpliva na njihove finančne razmere in kratkoročno ter dolgoročno finančno stanje. V raziskavi so obravnavali razne vrste pozitivnega in negativnega vedenja posameznikov, kot je nakupovanje, pravočasno plačilo računov, proračun, varčevanje in zadolževanje. Upravljanje proračuna je dragoceno orodje in sestavni del finančne pismenosti.

V povprečju med državami G20 le od 3 od 5 gospodinjstev uporablja družinski proračun (60 %) (OECD, 2017, str. 27). Večina posameznikov (87 %) je vsaj delno odgovorna za sprejemanje finančnih odločitev v gospodinjstvu. Če skupaj gledamo proračun in sprejemanje finančnih odločitev, vidimo, da le polovica sodelujočih živi v gospodinjstvu, ki ima proračun in sprejema finančne odločitve. Večina sodelujočih (76 %) skrbno prouči nakupe. Sodelujoči tudi poročajo (68 %), da pozorno spremljajo svoje finančne zadeve in imajo vedenje, ki jim pomaga upravljati vsakodnevne finance, pri tem pa opazijo tudi napake ali goljufije (prav tam, str. 29). V sodelujočih državah v povprečju več kot 6 od 10 posameznikov aktivno varčuje (64 %), (prav tam, str. 30). V povprečju se je 37 % ljudi že znašlo v položaju, ko njihov prihodek ni popolnoma zadostil dejanskim stroškom gospodinjstva. V povprečju si je 22 % vseh sodelujočih v preteklosti že sposodilo denar (prav tam, str. 32).

V poročilu niso zapostavili niti zdravega odnosa do financ, ki pomeni zadostno znanje in sposobnost ustreznega delovanja ter vpliva na posameznikove odločitve. V povprečju je 48 % posameznikov v raziskavi pokazalo ustreznejši, dolgoročnejši odnos do denarja (OECD, 2017, str. 39).

B. Swiecka (2019) ne opredeljuje le finančnih spretnosti, znanja in vedenja, temveč jih združi v finančno pismenost, kot prikazuje skica. Swiecka definira finančno pismenost med vsemi avtorji najbolj celostno in najprimerneje za naše potrebe.

Slika 3: Finančna pismenost po B. Swiecka (2019)

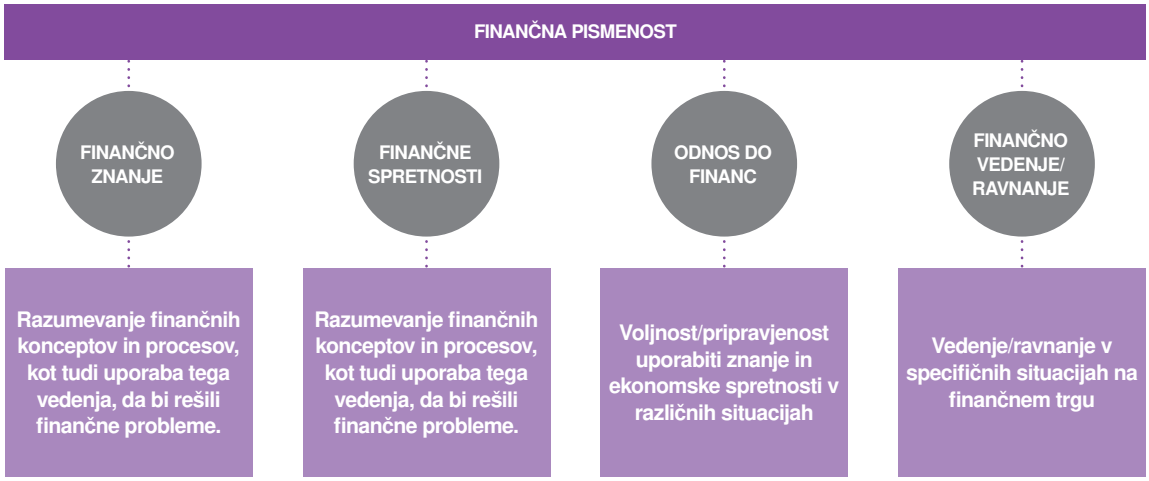

Vir: Swiecka, B. (2019). 1. A theoretical framework for financial literacy and financial education. V: Swiecka, B., Grzesiuk, A., Korczak, D., Wyszkowska-Kaniewska, O.: Financial literacy and financial education. Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, str. 4, prikaz 1.1: Elements of financial lliteracy (priredba in prevod P. Javrh).

Namen finančnega izobraževanja bi torej glede na tako razumevanje finančne pismenosti moral biti: da posameznike pripravi na upravljanje lastnega denarja in lažje doseganje lastnih finančnih ciljev ter na uspešno izogibanje finančnemu stresu in drugim denarnim težavam. Pri tem je zelo pomembna dobra finančna odpornost. Finančna odpornost je koncept, sestavljen iz šestih prvin: ohranjanja nadzora nad denarjem, previdnosti pri izdatkih, razpoložljivosti finančnih prihrankov, spoprijemanja s finančnim primanjkljajem, načrtovanja individualnih financ in ozaveščenosti o goljufijah (OECD, 2020b, str. 36).

Slika 4: Finančno pismena oseba in izobraževanje

FINANČNO PISMENA OSEBA:	NAMEN FINANČNEGA IZOBRAŽEVANJA:
• bo znala načtovati svojo finančno prihodnost, • se znala izogniti zadolževanju in tudi prevaram ter goljufijam, • razumela bo tudi pomembnost sprememb v svojem proračunu v primeru izrednih dogodkov.	• bo znala načtovati svojo finančno prihodnost, • se znala izogniti zadolževanju in tudi prevaram ter goljufijam, • razumela bo tudi pomembnost sprememb v svojem proračunu v primeru izrednih dogodkov.

Vir: lastni.

V Mednarodni raziskavi finančne pismenosti odraslih v 26 sodelujočih državah s treh celin se je pokazalo, da ima le 28 % posameznikov t. i. varovalno blazino, če izgubijo glavni finančni dohodek. Približno 25 % jih poroča, da bi lahko brez dohodka preživeli en mesec, 15 % bi jih lahko preživelo od tri do šest mesecev, le 18 % bi jih lahko brez dohodkov preživelo več kot šest mesecev. Nekaj več kot 14 % posameznikov je odgovorilo, da tega podatka ne vedo. To samo po sebi razkriva bodisi nepripravljenost za takšne možnosti ali pa pomanjkanje finančnih sredstev za finančno odpornost. Ob tem ljudje trenutno doživljajo tudi hud finančni stres, saj je v celotnem vzorcu kar 42 % posameznikov dejalo, da jih skrbi poravnava svojih vsakodnevnih stroškov (prav tam, str. 35).

Konceptualizacija finančne pismenosti

Moje finančne izkušnje so se začele zelo zgodaj. Po končani osnovni šoli sem se med počitnicam zaposlila v trgovini. V tej službi sem imela srečo, da sem spoznala osebo, ki me je veliko naučila. Kot vodja se je razlikovala od vseh vodij, ki sem jih še srečevala pozneje. Njen moto je bil, da je denar veliko več, kot si lahko predstavljamo. Sem spada tudi čas, mi je velikokrat rekla.

Samostojna podjetnica za poslovno svetovanje

Naša definicija, primerna za pripravo javnoveljavnih programov Finančne pismenosti za odrasle, je tale:

Finančna pismenost je sestavni del finančne zmožnosti, ki je ena od pomembnih življenjskih zmožnosti. Razvita finančna pismenost omogoča sprejemanje ustreznih finančnih odločitev in doseganje finančne blaginje zase in za svoje bližnje. Omogoča finančno vključenost.

Razlikujemo med izrazi finančna pismenost in finančna zmožnost ter finančno izobraževanje in finančna vključenost.

Finančna zmožnost je najširši koncept, je kombinacija finančne pismenosti in ustreznega finančnega ravnanja (vedenja), z njo želimo doseči cilj – finančno blaginjo. Povedano natančneje: je sposobnost kombinirane uporabe primernega finančnega znanja, zaželeno odločanje (vedenje) in ravnanje za dosego finančnih ciljev in blaginje. Obsega štiri temeljne komponente: finančno znanje, spretnosti, ravnanje in odnos (vrednote).

Slika 5: Konceptualizacija finančne pismenosti za izvajanje javnoveljavnih programov

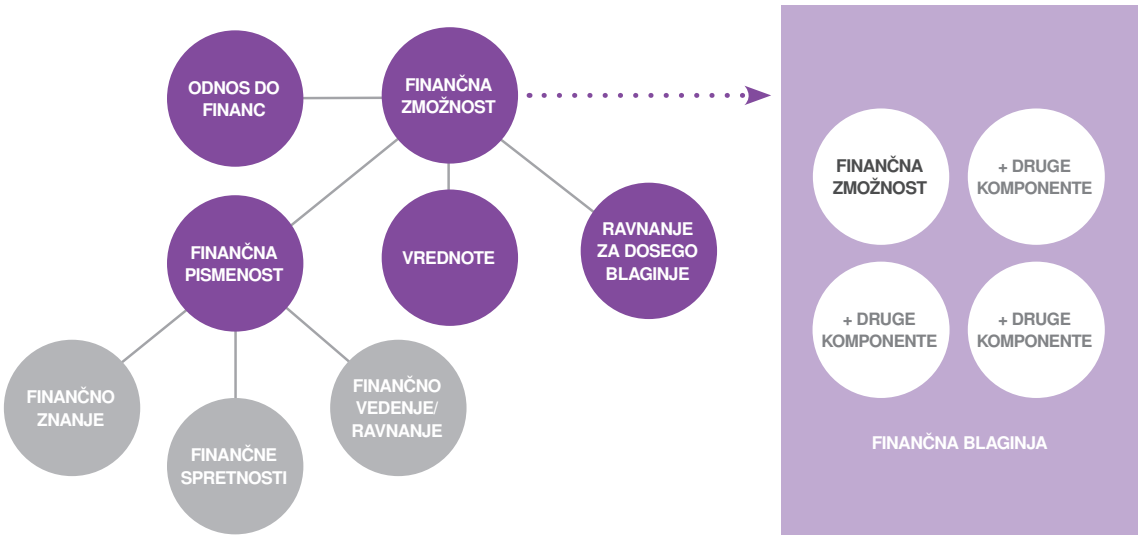

Vir: lastni.

Finančna vključenost pomeni, da imajo posamezniki in podjetja dostop do uporabnih in cenovno dostopnih finančnih produktov in storitev, ki zadovoljujejo njihove potrebe – kot so na primer transakcije, plačila, varčevanje, krediti in zavarovanja – odgovorno in trajnostno (Svetovna banka, 2022). Med raziskovanjem finančne pismenosti in ponudbe programov so se v omenjenih raziskavah pokazale razmeroma nizke ravni finančne pismenosti, nizka finančna odpornost in visoka raven finančnega stresa, ki ga posamezniki doživljajo pri svojem vsakodnevnem upravljanju financ. Na podlagi dobljenih izidov so raziskovalci »Mednarodne raziskave finančne pismenosti odraslih 2020« in »Finančna pismenost – Primerjalna študija v izbranih državah 2007« oblikovali nekatera splošna priporočila oziroma izzive, ki jih strnjene povzemamo takole: okrepiti bi bilo treba osnovno finančno znanje; spodbuditi pozitivno finančno vedenje in odnos ter izboljšati finančno odpornost; upoštevati različne potrebe ciljnih skupin; poskušati bolje razumeti finančno blaginjo posameznikov; ozaveščanje o pomenu finančne pismenosti med ponudniki in potrošniki; usklajevanje ukrepov in določanje minimalnih standardov finančnega izobraževanja ter razvijanje instrumentov za merjenje stopnje uspešnosti; uvrstiti finančno izobraževanje v učne načrte (prim. OECD, 2020b, str. 64–66; Financial Literacy, 2007, str. 10–11).

Raziskave, stanje in potrebe na področju finančne pismenosti odraslih

Mednarodne raziskave finančne pismenosti

S finančnim opismenjevanjem se nisem na svoji formalni izobraževalni poti nikoli srečala, na to sem gledala kot na zelo nedostopno znanje, spretnost, mojstrstvo, ki ni dano vsem.

Kustosinja v muzeju bančništva

Svetovna raziskava o finančni pismenosti, ki jo je leta 2014 izpeljala družba Standard & Poor's v sodelovanju z Gallupom, Svetovno banko in Globalnim centrom za finančno pismenost, je najobsežnejša meritev finančne pismenosti na svetu (Klapper idr., 2015, str. 5). Raziskava je zajela več kot 150.000 odraslih iz več kot 140 držav in je temeljila na petih vprašanjih o razpršitvi tveganja, inflaciji in obrestih.

Slika 6: Stanje finančne pismenosti glede na odstotek prebivalstva posamezne države, ki je v raziskavi doseglo ustrezno pismenost

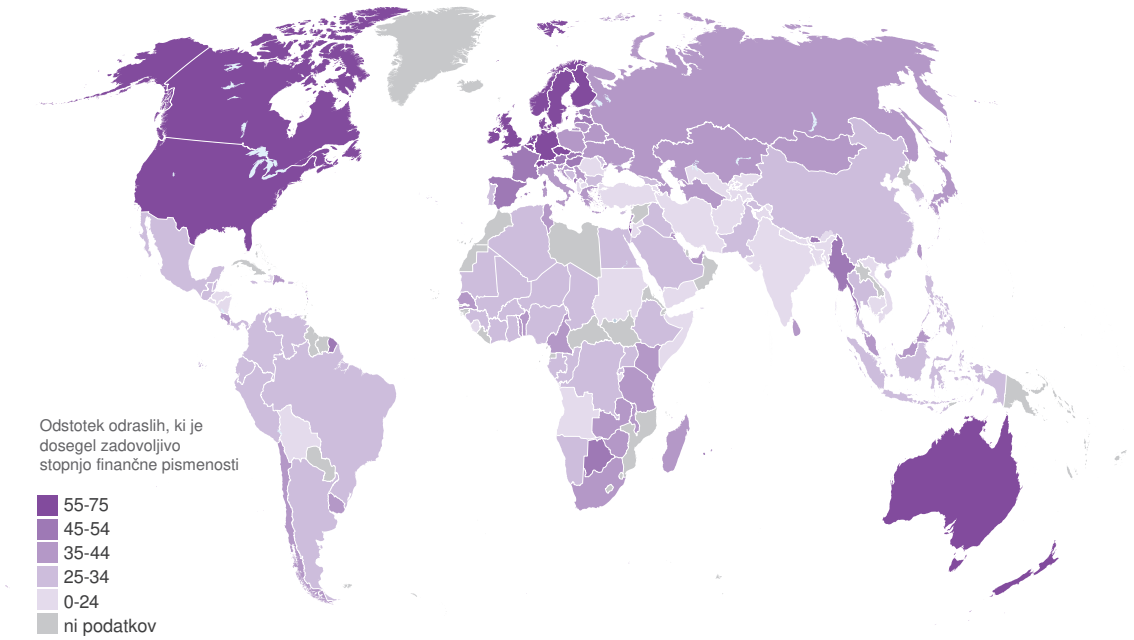

Vir: Klapper idr., 2015, str. 7.

Ugotovitve te raziskave kažejo, da je le tretjina svetovne populacije finančno ustrezno pismena. Sodeč po teh izidih je v Sloveniji finančno pismenih 44 % prebivalcev.

Stanje finančne pismenosti v Sloveniji

> Finančni e-pismenosti je treba nameniti posebno pozornost, ko gre za seniorje, ki (še) niso usposobljeni za uporabo interneta. /…/ Vse več storitev je na voljo samo še na internetu. Seniorji, ki ne bodo e-pismeni, bodo vse bolj odmaknjeni od okolja in možnosti aktivnega staranja.
>
> Upokojeni zaslužni profesor

Stanje finančne pismenosti v Sloveniji je zadnje desetletje merilo več raziskav, na domači in mednarodni ravni. Različne raziskave so razvile različne strategije in tehnike za merjenje finančne pismenosti, poleg tega pa so se razlikovale tudi glede same definicije finančne pismenosti. Zgolj merjenje znanja ne more natančno prikazati stanja finančne pismenosti, saj po definiciji to zajema tudi zavedanje, spretnosti, odnos in ravnanje.

Prva raziskava o finančni pismenosti v Sloveniji je bila izpeljana leta 2010, naročnica pa je bila revija Moje finance (Mihajlović, 2013). Vprašalnik je vseboval 21 konkretnih finančnih vprašanj, ki so preverjala predvsem znanje s področja financ. V tej raziskavi se je pokazalo, da je le četrtina udeležencev odgovorila pravilno na vsaj polovico vprašanj. Pri analizi izidov so se pokazale razlike glede na spol, starost, izobrazbo, mesečni dohodek in regijo. Ženske so v povprečju dosegle za pol ocene slabše izide kot moški. Zaskrbljujoč je podatek, da kar polovica žensk ni dosegla zadostne finančne pismenosti, pri moških pa tretjina. Po starostnih skupinah z desetletnim razponom so se najslabše odrezali mladi (od 18 do 29 let) in najstarejši (od 56 do 65 let). Boljša izobrazba in višji mesečni dohodek sta bila povezana z višjimi dosežki pri finančni pismenosti. Regijsko gledano so prebivalci osrednjeslovenske regije dosegli najboljšo povprečno oceno (povprečna ocena 2,1), prebivalci koroške, zasavske in savinjske regije pa najslabšo (povprečna ocena 1,7).

Raziskava PISA (Program for International Student Assessment, OECD) za mednarodno ocenjevanje učencev se od leta 2000 nepretrgoma izvaja v triletnih ciklih. V letih 2012, 2015 in 2018 so poleg bralne, matematične, naravoslovne spretnosti petnajstletnikov preverjali tudi finančno pismenost. V Sloveniji smo finančno pismenost v tej raziskavi merili le leta 2012 (Šterman Ivančič, 2013), tedaj so naši osnovnošolci dosegli izide pod povprečjem OECD (povprečje OECD-13 je bilo 500 točk, Slovenija je dosegla 485 točk).

Leta 2012 je preverjanje finančne pismenosti vsebovalo teme, kot so: denar, načrtovanje financ, tveganje, dobiček in reševanje problemskih nalog. S pomočjo spremljajočih vprašanj so proučevali tudi nekognitivne dejavnike, kot so dostop do informacij in finančnega izobraževanja, dostop do denarja in finančnih proizvodov, odnos do finančnih zadev ter vedenjske vzorce trošenja in varčevanja. Med 18 državami se je Slovenija uvrstila med 9. in 14. mestom. Dosežki slovenskih petnajstletnikov pri preverjanju finančne pismenosti niso bili samo nižji v primerjavi z njihovimi dosežki pri preverjanju matematične in bralne pismenosti, temveč tudi nižji v primerjavi z dosežki učencev iz drugih držav, ki so imeli pri preverjanju matematične in bralne pismenosti podoben izid kot Slovenija (Štraus idr., 2014, str. 9).

Zanimivi so tudi podatki, da se je v raziskavi PISA 2012 le eden od desetih učencev v državah članicah OECD spopadel z najtežjimi nalogami iz finančne pismenosti (OECD, 2014, str. 36). Učenci z bolj privilegiranim socialno-ekonomskim položajem so v povprečju dosegli 41 točk več pri finančni pismenosti v primerjavi z učenci iz manj privilegiranih okolij (z izjemo Estonije). Ko je bila upoštevana prilagoditev glede na socialno-ekonomski status, so učenci z bančnim računom v

devetih držav od trinajstih in gospodarstev OECD dosegli enake izide kot tisti brez računa, učenci z bančnim računom v flamski skupnosti v Belgiji, Estoniji, na Novi Zelandiji in v Sloveniji pa so dosegli višjo oceno finančne pismenosti v primerjavi s tistimi enakega socialno-ekonomskega statusa, ki niso imeli bančnega računa (prav tam).

Primerjave so pokazale, da so povezave med rezultati pri matematiki in finančni pismenosti močnejše pri učencih kot pozneje, pri odraslih, ko začne ta povezava slabeti. Ta izid kaže na to, da bi bilo izobraževanje za finančno pismenost najbolj smotrno, če bi bilo integrirano v splošni šolski kurikul.

Slika 7: Posebni modul PISA (2012) o finančni pismenosti in rezultatih učencev pri matematiki, analiza iz leta 2014

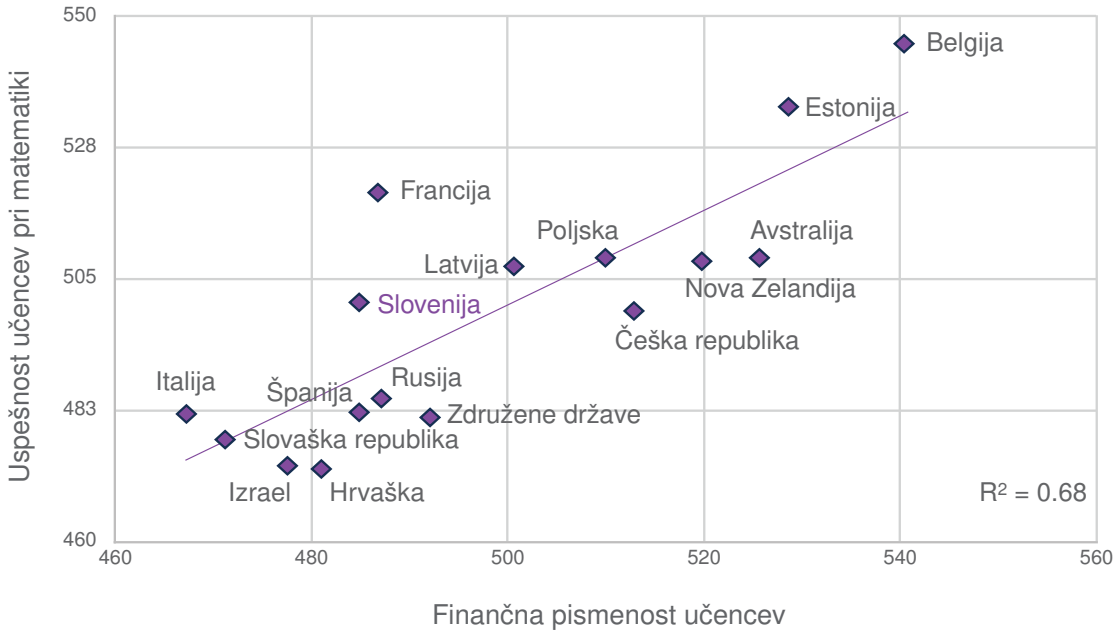

Vir: po Batsaikhan in Demertzis, 2018, str. 7, Figure 7 (izračun na podlagi OECD Financial Literacy Pisa 2012 in Standard & Poor's Global FinLit Survey).

OECD je leta 2008 ustanovila Mednarodno mrežo finančnega izobraževanja (INFE), ki je razvila orodje za merjenje finančne pismenosti odraslih. Orodje je bilo posodobljeno leta 2015, 2018 in nazadnje leta 2022, tedaj so dodali vprašanja za merjenje digitalne finančne pismenosti. Ta vprašalnik OECD/INFE je namenjen zbiranju informacij o finančni pismenosti in vključenosti v državi ter o primerjavi med državami.

Leta 2020 je bila izpeljana obsežna raziskava finančne pismenosti v 26 državah, med njimi tudi v Sloveniji (OECD, 2020b; Valicon, 2019). Vsebinski sklopi, ki jih je zajemal vprašalnik, so bili: načrtovanje in upravljanje financ, aktivno varčevanje in finančni izzivi, finančni cilji in pokojninski načrti, shajanje z osebnimi financami, izbira ter uporaba finančnih produktov in storitev, odnos in vedenje, povezano s finančnimi odločitvami, ter finančno in zavarovalniško znanje. Izidi so pokazali, da so ravni finančne pismenosti v vseh državah, udeleženih v raziskavi, nizke, povprečni indeks finančne pismenosti med državami OECD je le malo višji od 13 (najvišji možni 21). Indeks upošteva: vedenje/ravnanje v posebnih razmerah na finančnem trgu, razumevanje finančnih konceptov in procesov ter voljnost/pripravljenost uporabiti znanje in ekonomske spretnosti v različnih finančnih okoliščinah. Znanje oziroma razumevanje finančnih konceptov in procesov predstavlja le tretjino indeksa finančne pismenosti, največji poudarek je na vedenju (ravnanju), tj. uporabi znanja in spretnosti v različnih finančnih okoliščinah. Slovenija je dosegla indeks finančne pismenosti 14,7 in se je na vseh treh področjih (znanje, vedenje, odnos) uvrstila nadpovprečno.

Vprašalnik v raziskavi je meril tudi finančno blaginjo in izidi so pokazali, da večina posameznikov svojega finančnega položaja ne ocenjuje kot pozitiven prispevek k lastnemu počutju, temveč kot vir stresa in skrbi. Le sedem držav je doseglo več kot 50 % možne ocene na področju finančne blaginje, Slovenija je z oceno 9,2 ostala pod povprečjem. Cilj finančnega izobraževanja bi moral biti zvišanje finančne pismenosti – to bi posameznikom omogočilo izboljšanje finančne blaginje. Skupno gledano, izidi kažejo, da ima veliko ljudi pomanjkljivo finančno pismenost in da je treba izboljšati njihovo razumevanje finančnih konceptov in sposobnost upravljanja finančnih sredstev. To bi lahko vodilo k izboljšanju finančne blaginje in boljšemu počutju posameznikov.

Pokazalo pa se je tudi, da splošni indeks finančne pismenosti v Sloveniji s starostjo narašča. Vendar se znova dve starostni skupini (od 25 do 35 let in od 55 do 65 let) odmikata od tega trenda. To kaže na upravičenost odločitev, da se v prizadevanjih za zvišanje finančne pismenosti pozornost posebno usmeri na ciljni skupini »mladih« in »starejših (seniorjev)« med odraslimi.

Leta 2023 je bila izpeljana raziskava Flash Eurobarometer 525, ki je ocenila finančno pismenost polnoletnih državljanov Evropske unije (Evropska komisija, 2023). Izidi so pokazali še posebno potrebo po finančnem izobraževanju, namenjenem ženskam, mlajšim ljudem z nižjimi dohodki in nižjo stopnjo splošne izobrazbe. Ugotovljeno je bilo, da je finančna pismenost med državami članicami Evropske unije na splošno nizka, vendar Slovenija izstopa s svojimi nadpovprečnimi izidi. Na področju finančnega znanja se je uvrstila na peto mesto, glede »finančno pametnih« vedenj pa je zasedla drugo mesto med vsemi sedemindvajsetimi državami članicami. Ti dve kategoriji sta bili združeni v splošno oceno finančne pismenosti, pri tem je Slovenija izstopala z večjim deležem državljanov z visoko ravnjo (27 %, povprečje EU27 18 %) in manjšim deležem tistih z nizko ravnjo finančne pismenosti (12 %, povprečje EU27 18 %) v primerjavi z drugimi državami Evropske unije. Pri analizi podatkov za Slovenijo je opazen pozitivni trend: delež starostne skupine, ki dosega visoko raven finančne pismenosti, se veča s staranjem skupine (v skupini starih od 18 do 24 let je visoko raven finančne pismenosti doseglo 20 %, med starimi 65 let ali več pa 31 %). Vendar pa se drugačen trend opazi pri srednji in nizki ravni finančne pismenosti. V starostnih skupinah od 35 do 44 let in od 45 do 54 let Slovenci najpogosteje dosegajo srednjo raven finančne pismenosti (65 % starostne skupine dosega srednjo raven). Pri nadaljnjem višanju ali nižanju starosti se delež starostne skupine, ki dosega srednjo raven, zmanjšuje, povečuje pa se delež tistih, ki v svoji starostni skupini dosegajo nizko raven finančne pismenosti. Ob upokojitvi bi morali znanje in izkušnje, ki se z leti nabirajo tudi na finančnem področju, prispevati k zagotavljanju potrebne ravni finančne pismenosti za sprejemanje ustreznih finančnih odločitev. Vendar z leti narašča izkustveni kapital, analitični kapital pa upada. Splošna uspešnost naloge je odvisna od analitičnega in izkustvenega kapitala, zato uspešnost s starostjo najprej narašča in nato upada (slika 8). Agarwal in sodelavci (2009) so dokazali, da naredijo največ finančnih napak mlajši in starejši odrasli. Napake pri finančnih odločitvah glede na starost sledijo vzorcu narobe obrnjene črke U. To poudarja pomen izobraževanja in ozaveščanja o finančni pismenosti, ki bi lahko zmanjšalo ta trend in povečalo finančno pismenost prebivalstva v vseh starostnih skupinah.

Slika 8: Hipotetizirana povezava med splošno uspešnostjo nalog in starostjo

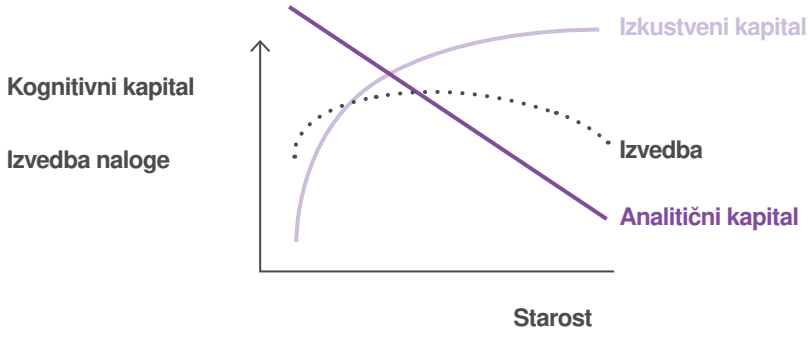

Vir: Agarwal idr., 2009, str. 6, Figure 3.

Sklenemo lahko, da raziskave kažejo na nizko raven finančne pismenosti v svetovni populaciji skupaj z državami razvitega sveta, saj večina ljudi ni bila deležna sistematičnega izobraževanja iz finančne pismenosti. Obenem so mednarodne raziskave prinesle pomembna spoznanja. Opazna je razlika med spoloma, ženske so finančno manj pismene od moških. Presenetljivo so mlajši še vedno, podobno kot številni seniorji, manj finančno pismeni v primerjavi z osebami srednjih let. Višja stopnja finančne pismenosti je statistično povezana z višjim dohodkom ter višjo stopnjo izobrazbe posameznikov. Razlike se pojavljajo tudi med državami in etničnimi skupinami: manjšine po navadi dosegajo nižjo stopnjo finančne pismenosti. V razvitih državah so relevantne statistične povezave med finančno pismenostjo in načrtovanjem pokojninskega varčevanja, kompleksnejšimi naložbami, uspešnim odplačevanjem hipotek in nekaterimi makroekonomskimi posledicami. V državah v razvoju pa se finančna pismenost povezuje z lastništvom bančnih računov in pripravljenostjo za odločitev o zavarovanju.

Stanje izobraževalne ponudbe v Sloveniji

Neustrezne finančne odločitve vodijo v pogubo ne samo posameznika, pač pa celoten družinski sistem. Otroci ali mladostniki, ki izhajajo iz takih družinskih sistemov, bodo imeli dolgove pri mobilnih operaterjih, prodane nepremičnine za drobiž, rubežnike, ki trkajo na vrata, oderuške najemnine, ko je treba na hitro poiskati novo bivališče, športne stave, sumljive investicije, denar bodo vlagali pri prerokih sekte hepi hepi, živeli bodo iz rok v usta in trošili denar, ki je na voljo, za najbolj absurdne nakupe cenenih potrošnih dobrin, ki nimajo niti prave funkcije niti trajne vrednosti.

Direktorica zavoda in mentorica programa za mlade v izobraževalnem zavodu za odrasle

V sklopu projekta Načrt za okrevanje in odpornost – Finančna pismenost za odrasle 2022–2024 smo sodelavci Andragoškega centra prvo leto opravili pregled, kakšna izobraževalna ponudba na področju finančne pismenosti že obstaja in kakšna je glede na raziskave, ki so na voljo, raven finančne pismenosti med odraslimi prebivalci Slovenije. Nastalo je Poročilo o analizi stanja in potreb po finančni pismenosti odraslih v Sloveniji (Javrh, 2024). Poročilo zajema več tematskih sklopov, kot so: konceptualizacija finančne pismenosti, pravne in strateške podlage, domače in mednarodne raziskave stanja finančne pismenosti med odraslim prebivalstvom Slovenije, izkušnje nekaterih evropskih držav z oblikovanjem strategij in pristopov, analiza ponudbe izobraževalnih programov finančne pismenosti za odrasle in programov usposabljanja za učitelje ter analiza izbranih teoretskih

konceptov, pristopov, kurikulov in ciljnih skupin. Poročilo je rabilo kot širša podlaga za pripravo teh smernic. Shematsko lahko stanje ponudbe v letu 2022 prikažemo takole:

Slika 9: Ponudba izobraževalnih in drugih programov s področja finančne pismenosti, 2022

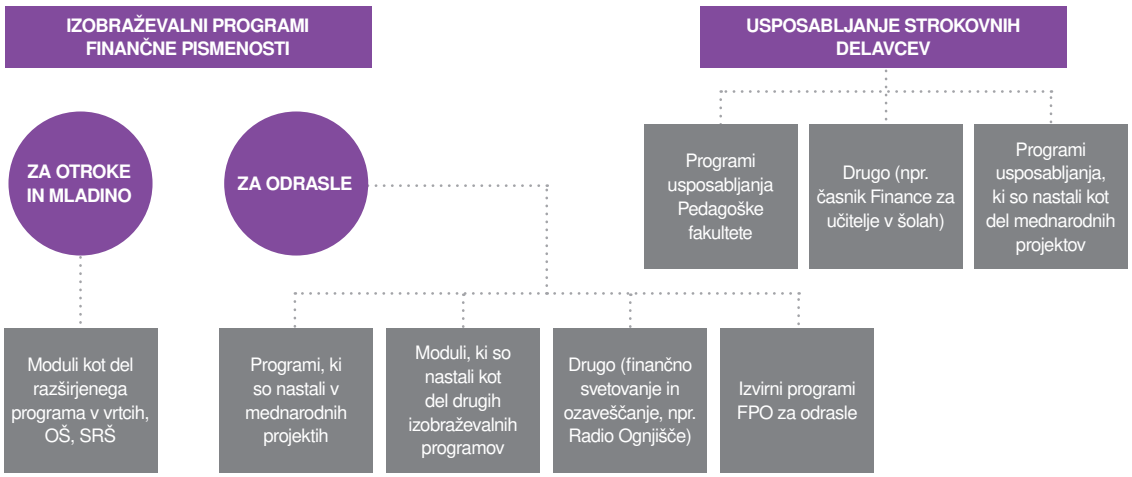

Vir: lastni

Potrebe po programih finančnega izobraževanja odraslih v Sloveniji

> Kot zgodovinar pravim, da moderni sužnji današnjega časa niso v verigah, temveč v dolgovih.
>
> Organizator izobraževanja odraslih

Načrt za okrevanje in odpornost (Služba vlade RS, 2021) in Strategija razvoja Slovenije 2030 (Šooš idr., 2017) prepoznavata finančno pismenost kot pomembno sredstvo za krepitev odpornosti, družbene odgovornosti in učinkovitejše delovanje finančnega sistema. V resoluciji o nacionalnem programu izobraževanja odraslih je finančna pismenost eno izmed številnih področij, na katerem je predvideno bolj sistematično pripravljanje javnoveljavnih in neformalnih izobraževalnih programov za odrasle (Potočnik, 2022). To pomeni, da se prepoznava potreba po razvoju in izvajanju kakovostnih programov, ki bodo omogočali učinkovito izobraževanje odraslih na področju finančne pismenosti.

Potreba po izboljšanju finančne pismenosti obstaja, vendar je ponudba javnih izobraževalnih programov na tem področju pri nas skopa. To so večinoma plačljivi programi, ki niso dostopni ranljivim skupinam. Analiza je pokazala, da obstaja potreba po pripravi celostnega izobraževalnega programa za finančno usposobljenost posameznika za obvladovanje vsakodnevnega življenja in finančno odpornost. Veliko zasebnih organizacij in posameznikov sicer prispeva k zvečanju finančne pismenosti, vendar je treba področje sistematično urediti. Ponudba programov usposabljanja za strokovne delavce na področju finančne pismenosti ni zadostna. Izobraževanje strokovnih delavcev, ki bodo izvajali programe za finančno pismenost, je pomembno, saj je njihovo znanje temeljnega pomena za kakovostno izvajanje programov. Pri tem je treba zagotoviti redno izobraževanje in usposabljanje, saj se finančne razmere in trgi nenehno spreminjajo.

Javnoveljavni programi za odrasle in že obstoječi okviri finančne pismenosti

Referenčni točki pri pripravi programa

Moja vizija Finančne pismenosti za odrasle je usmerjena v celostno oblikovanje posameznikove finančne svobode. Če se ne lotimo temeljev/vzrokov, ki botrujejo neustreznim prepričanjem – ta vodijo do odločitev, katerih posledice bodo nosile še prihodnje generacije – ne naredimo več kot toliko, da bi pogasili trenutne požare.

Direktorica zavoda in mentorica programa za mlade v izobraževalnem zavodu

Evropski okvir finančnih kompetenc za odrasle v Evropski uniji je bil za razvijalce javnoveljavnega programa že med pripravo referenčna točka, ki je omogočala primerjavo izvirnih zamisli s splošno sprejetimi vsebinami finančne pismenosti. Pri oblikovanju javnoveljavnih in neformalnih programov za odrasle na področju finančne pismenosti v projektu Finančna pismenost za odrase 2022–2024 nam je bil okvir kot izhodišče, ki pa smo ga prilagodili lokalnim potrebam. Pritegnitev razvojne skupine praktikov in strokovnjakov je pomemben korak pri oblikovanju kakovostnih programov za odrasle na področju finančne pismenosti, saj omogoča pridobivanje relevantnih informacij iz prakse ter upoštevanje različnih izkušenj in mnenj.

Ob koncu pa je razvojna skupina natančno pregledala javnoveljavni program in ga primerjala z evropskim okvirom, predvsem je bila pomembna primerjava med moduli in njihovo notranjo strukturo.

Razvojna skupina se je tudi posvetila analizi programa finančne pismenosti za otroke in mladino NA-MA poti, ki ga je v sodelovanju s partnerji pripravil Zavod za šolstvo[5]. Ta program je bil druga referenčna točka, v njej se je primerjalo, koliko vsebin iz enega in drugega programa je identičnih ali vsaj podobnih. To je pomembno pri zagotavljanju kakovosti javnoveljavnega programa v vsebinskem pomenu, saj naj bi nekako nadomestil vrzel, ki je pri odraslih nastala, ker niso absolvirali kurikula finančne pismenosti med osnovnim izobraževanjem.

Evropski okvir finančnih kompetenc za odrasle

Finančna pismenost je tema, ki ni v ospredju. Pogovor o njej večkrat vsebuje tabujske teme. Posebno zato se je je vredno lotiti s posebnim občutkom.

Organizatorka izobraževanja odraslih

5 Projekt NA-MA POTI je imel cilj razviti naravoslovno, matematično in finančno pismenost ter uporabiti nove vrste tehnologije za izboljšanje pedagoških strategij v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Finančna pismenost je obravnavana kot kroskurikularna tema. Gradivo za finančno pismenost je pripravil Razvojni tim za matematično pismenost v projektu NA-MA POTI na podlagi opredelitve in gradnikov matematične pismenosti.

Za države, kot je Slovenija, ki v preteklosti niso postavile finančnega izobraževanja za odrasle na nacionalni ravni, je bistvenega pomena, da se lahko pri postavljanju takega izobraževanja oprejo na skupni okvir finančnih kompetenc. Evropska komisija in Mednarodna mreža OECD za finančno izobraževanje (OECD-INFE) sta januarja 2022 objavili skupni okvir finančnih kompetenc EU/OECD-INFE za odrasle (Evropska unija/OECD, 2022), septembra 2023 pa še za otroke in mladino (Evropska unija/OECD, 2023). Oba okvira izhajata iz ukrepov, napovedanih v Akcijskem načrtu unije kapitalskih trgov iz leta 2020. Cilj tega okvira je izboljšati finančne sposobnosti posameznikov, da bi lahko sprejemali razumne odločitve glede svojih osebnih financ, tj. takšne, ki ustrezajo njihovim potrebam za doseganje finančnih ciljev in večjo finančno odpornost. Posledično spodbuja finančno blaginjo in bolj zagotovljeno sodelovanje na finančnih trgih. Poglavitni namen skupnega okvira je podpora članicam pri razvoju javnih politik, programov finančne pismenosti in izobraževalnega gradiva držav članic, izobraževalnih ustanov in industrije. Podpiral bo tudi izmenjavo dobrih praks med oblikovalci politik in zainteresiranimi stranmi v Evropski uniji. Skupni okvir finančnih kompetenc za odrasle opisuje temeljne spretnosti za pomoč posameznikom pri sprejemanju zdravih finančnih odločitev, izhaja iz kompetenc, opredeljenih v sklopu temeljnih kompetenc skupine G20/OECD INFE o finančni pismenosti odraslih, omogoča prilagajanje kontekstu Evropske unije ter integracijo digitalnih in trajnostnih finančnih spretnosti.

Okvir finančnih kompetenc za odrasle v Evropski uniji vsebuje štiri vsebinska področja, in sicer: Denar in transakcije; Načrtovanje in upravljanje financ; Tveganje in korist ter Finančno okolje. Vsako vsebinsko področje se deli še na teme in podteme s seznamom kompetenc, ki jih je skupno kar 564. Pri kompetencah se upoštevajo tri razsežnosti: znanje; vedenje in odnos. To je temeljnega pomena, saj finančna pismenost ni omejena le na poznavanje konceptov, temveč tudi na razvoj pozitivnih odnosov in spretnosti pri sprejemanju finančnih odločitev. Posebej so poudarjene kompetence, ki se nanašajo na digitalne in trajnostne finance. Poudarek na digitalnih in trajnostnih financah izraža spremembe in novosti v finančnem sektorju. V orodju Excel so še posebno poudarjene kompetence za finančno odpornost, vsakodnevno življenje in/ali sedanjo ali prihodnjo finančno blaginjo in kompetence, pomembne za veliko večino odraslega prebivalstva.

Okvir se osredotoča na kompetence, povezane z osebnimi financami, ki so temeljnega pomena za vsakodnevno življenje. To zajema razumevanje denarja in transakcij, načrtovanje in vodenje financ, obvladovanje tveganj ter razumevanje finančnega okolja. Prvo vsebinsko področje Denar in transakcije vsebuje kompetence, potrebne za razumevanje značilnosti denarja, kako denar zamenjati za blago in storitve ter pomembnosti spremljanja transakcij. Drugo vsebinsko področje Načrtovanje in upravljanje financ je najbolj razčlenjeno. Posvečeno je načrtovanju in vodenju financ, obsega pa kompetence za kratkoročno in dolgoročno obvladovanje finančnega položaja ter kompetence, povezane z varčevanjem in naložbami, upravljanjem kreditov in dolgov. Tretje vsebinsko področje Tveganje in korist zajema kompetence v zvezi z ocenjevanjem in zmanjševanjem tveganj ter razumevanje kompromisov pri prevzemanju tveganja. V četrtem in zadnjem vsebinskem področju Finančna pokrajina so kompetence povezane z varstvom in obveznostmi potrošnikov. Tu je tudi nabor spretnosti za ohranjanje potrošnikove finančne blaginje.

Ogrodje finančnih kompetenc pomeni konceptualno podlago za oblikovanje različnih politik finančnega izobraževanja in ukrepov za izboljšanje finančne pismenosti. Namen okvira kompetenc je zagotoviti nabor k rezultatom usmerjenih kompetenc, ki jih je mogoče uporabiti za podporo razvoju, izvajanju in posodabljanju nacionalnih strategij finančne pismenosti. Namenjen je tudi podpori pri oblikovanju programov finančnega izobraževanja ter razvoju učnega gradiva in orodij za finančno izobraževanje. Okvir je praktičen in ga je mogoče prilagoditi, pospremljen je z orodjem Excel, ki omogoča uporabniku filtriranje in izbiranje kompetenc za različne teme in potrebe. Zajema celotno paleto finančnih kompetenc za oblikovanje finančnih strategij, programov, ocen in evalvacij, ki so lahko prilagojeni posamezni ciljni skupini v Evropski uniji. Deluje kot skupna referenčna točka,

kaj pomeni biti finančno pismen, ter tako zagotavlja skupno razumevanje temeljnih konceptov finančne pismenosti in enotno izrazje. Zajema vse dimenzije finančne pismenosti (znanje, vedenje, odnos), obravnava vsa področja finančnih odločevalcev (denar, transakcije, načrtovanje, tveganja) in omogoča dosleden dostop do ravni finančne pismenosti. Okvir je, kot že omenjeno, dodatna oprema za oblikovalce politik in praktike, omogoča ovrednotenje različnih pobud ter na ravni Evropske unije lažje informiranje o razvoju politik in programov finančne pismenosti, ugotavljanju vrzeli pri zagotavljanju usposabljanja in oblikovanju orodij za ocenjevanje. Navsezadnje pa podpira ambicije za unijo kapitalskih trgov.

Program finančne pismenosti za otroke in mladino NA-MA poti

Gradnika finančne pismenosti sta v projektu NA-MA poti dva, in sicer »Finančne veščine, razumevanje in uporaba finančnih terminov, postopkov ter strategij, sporočanje kot osnova finančne pismenosti (FP1)« in »Reševanje problemov na finančnem področju v raznolikih kontekstih (osebni, domači in družinski, izobraževalni in delovni, družbeni; FP2)«[6].

Prvi gradnik finančne pismenosti je osredotočen na razumevanje in uporabo finančnih konceptov, strokovnega izrazja in strategij, poudarja pa se tudi komunikacija kot najpomembnejša sestavina finančne pismenosti. Ta zajema sposobnost razumevanja sporočil s finančno vsebino, pridobivanje podatkov iz različnih virov ter zmožnost povzemanja in ustvarjanja novih sporočil. Poleg tega se učenci učijo uporabe finančnega izrazja in simbolike ter znajo ustrezno predstaviti, utemeljiti in vrednotiti svoje miselne procese v finančnih okoliščinah. Spodbuja se tudi prepoznavanje, razumevanje in uporaba matematičnih konceptov v finančnem povezavah ter uporaba ustreznih strategij in orodij pri reševanju finančnih problemov. Tudi napovedovanje, presojanje rešitev, utemeljevanje trditev in sprejemanje finančnih odločitev na podlagi podatkov, izkušenj in finančnega znanja so temeljni vidiki tega gradnika. Pozornost je namenjena tudi pravilni uporabi strategij pri reševanju finančnih problemov.

Drugi gradnik finančne pismenosti se ujema z drugim gradnikom matematične pismenosti, ki je temeljna spretnost za reševanje matematičnih problemov v različnih okoljih. Obravnava raznolikih življenjskih problemov, ki ne zahtevajo matematičnega modeliranja, se začne že v predšolski dobi, obravnava situacije z matematičnim modeliranjem pa v osnovni šoli. V drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju učenci že znajo tudi vrednotiti ustreznost in uporabnost matematičnega modela ter prepoznati neformalne matematične prakse v različnih povezavah (v poklicnih položajih / delovnih procesih).

Pomembno je, da ima posameznik analitične in komunikacijske spretnosti, ki omogočajo razlago, vrednotenje in predstavitev finančnih zamisli ter reševanje finančnih težav v različnih okoliščinah. Tako je sposobnejši sprejemati odgovorne odločitve, ki temeljijo na razumevanju razlik med željami, zmožnostmi in resničnimi potrebami. V projektu razvit in pripravljen vertikalni izvedbeni kurikul za vzgojno-izobraževalne zavode za finančno pismenost naj bi učence spodbudil k prepoznavanju potrebe po vodenju osebnih/družinskih financ in pridobivanju potrebnih znanj. Kurikul daje učencem možnost, da bodo sposobni vnaprejšnjega načrtovanja, sprejemanja odločitev, povezanih s finančnimi storitvami, in se bodo zavedali posledic svojih dejanj. To je tudi poglavitni namen javnoveljavnih

6 Za vsako stopnjo izobraževanja, ki zajema predšolsko obdobje, osnovnošolsko obdobje (prvo, drugo in tretje vzgojno-izobraževalno obdobje) ter srednješolsko obdobje, so pripravljeni opisniki, ki določajo pričakovane razvojne cilje za otroke, učence in dijake na koncu vsake stopnje. Opisniki za srednješolsko obdobje so prilagojeni glede na vrsto srednješolskega programa, pri tem se lahko uporabijo tudi opisniki iz tretjega vzgojno-izobraževalnega obdobja osnovne šole.

izobraževalnih programov finančne pismenosti za odrasle, saj zapolnjujejo vrzel na tem področju pri odraslih, ki v vzgojno-izobraževalnih zavodih niso bili deležni šolanja po tovrstnem kurikulu.

Opredelitev modularne zasnove

> Velik izziv se mi zdi, kako motivirati odrasle za udeležbo v programih finančnega opismenjevanja in kako priti do njih.
>
> Organizatorka izobraževanj v bančnem sektorju

Modularno zasnovan in vsebinsko odprt kurikul izobraževalnega programa omogoča večjo prilagodljivost izobraževalnih programov. Javnoveljavni programi so sestavljeni iz manjših vsebinskih enot (modulov), ki omogočajo odraslim izbiranje in sestavljanje učnih vsebin glede na njihove potrebe, interese, že pridobljeno znanje in predvsem aktualne cilje.

Slika 10: Moduli so natančno strukturirani, a zelo prilagodljivih oblik.

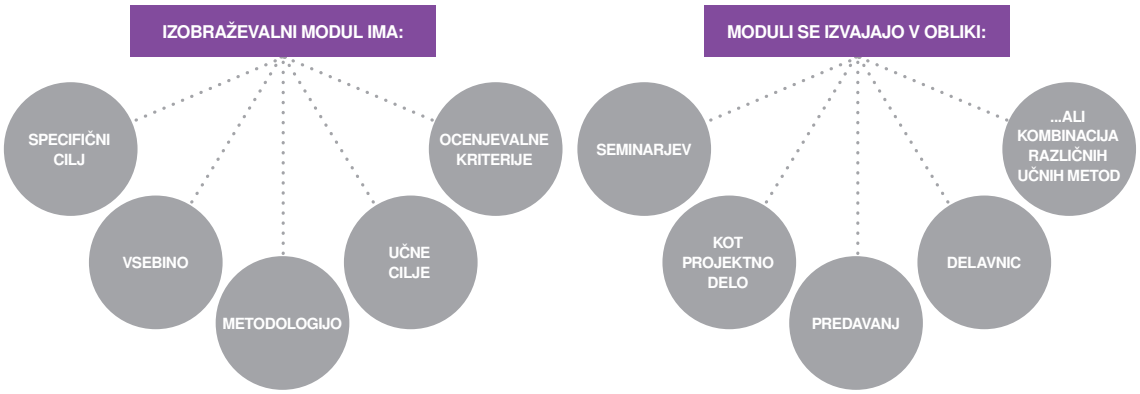

Vir: lastni.

Vsak modul v izobraževanju ima po navadi svoj posebni namen, določene učne cilje, zaokroženo vsebino in ocenjevalne kriterije. Moduli se lahko izvajajo različno, kot predavanja, delavnice, seminarji, projektno delo ali kombinacija različnih učnih metod.

Razdeljenost vsebin na različno obsežne zaokrožene module omogoča resnično prilagajanje izobraževanja posameznikovim potrebam in življenjskim okoliščinam, čeprav je del kurikula obvezen. Moduli se lahko posodabljajo in prilagajajo glede na novosti na finančnem področju, tehnološki napredek in druge družbene spremembe. S tem se zagotavlja, da je izobraževanje odraslih relevantno in uporabno v vsakdanjem življenju.

Slika 11: Celoten program sestavljajo moduli.

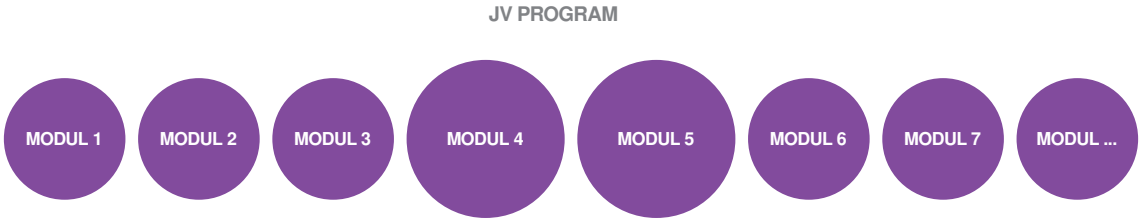

Vir: lastni.

Modularni in odprti kurikul spodbuja nadgradljivost in nadaljnje učenje odraslih. Posamezniki lahko začnejo s temeljnimi moduli in nato nadaljujejo s kompleksnejšimi ali specializiranimi moduli, ko pridobijo osnovno znanje. To spodbuja zvezno učenje in razvoj ter omogoča, da posamezniki stopnjujejo svoje znanje in spretnosti na izbranih področjih.

Slika 12: Shema modularne zasnove javnoveljavnega programa, skladna z Izhodišči

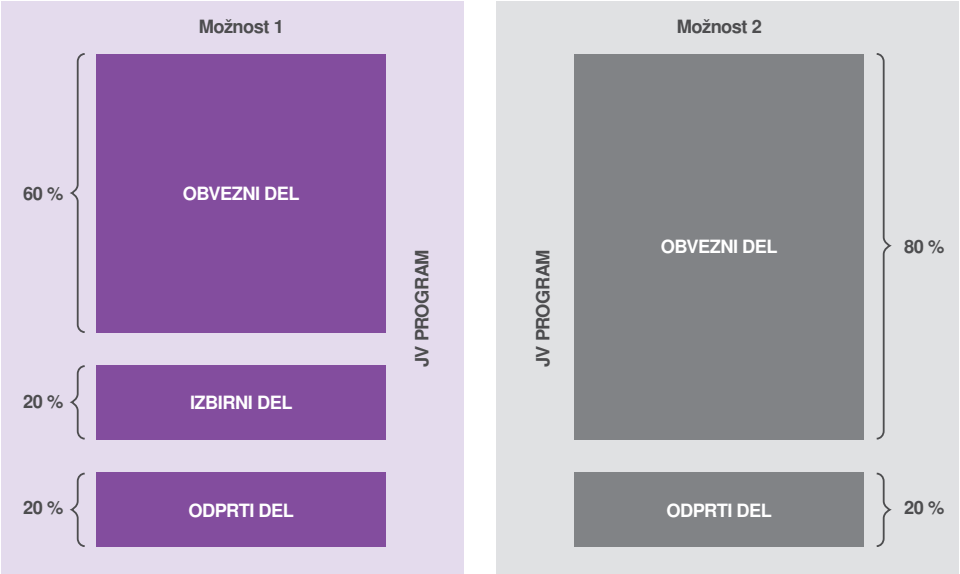

Vir: lastni.

Izhodišča opredeljujejo tri programske enote javnoveljavnih programov za modularno in enovito zasnovane programe. Obvezni del programa je predpisan, obsega večinski del, to je od 60 do 80 % ur programa, in ga je učitelj dolžan izpeljati. Obvezni del programa so vsebine, za katere so strokovnjaki, načrtovalci programa, menili, da so nujni minimum, ki omogoča obvladanje s programom določenih kompetenc. Ko ima program tudi izbirni del, ta obsega 20 % ur, odprti del pa nadaljnjih 20 % ur. Če program nima izbirnega dela, obsega obvezni del 80 % in odprti 20 %.

Izbirni del programa obsega module ali vsebinske sklope, ki opisujejo določen pojav v vsej njegovi raznolikosti, zato je po navadi izbirnih modulov ali vsebinskih sklopov več, kot jih je mogoče izpeljati, saj prav njihova številčnost omogoča izbiro. Predvideno je, da udeleženci izbirajo med ponujenimi moduli, saj s tem načrtovalec upošteva eno temeljnih načel v izobraževanju odraslih: omogočiti udeležencem, da v programu najdejo vsebine, ki so v skladu z njihovimi zanimanji, in udejanjajo pravico do soustvarjanja lastnega izobraževanja (Dovžak, 2020, str. 20).

Odprti del izobraževalnega programa ali kurikula pa je programska enota, ki jo izvajalec izobraževanja po svoji presoji oblikuje glede na vsakokratne izražene potrebe in želje udeležencev ter tudi na novo ugotovljene potrebe lokalnega okolja. Bistvo javnoveljavnih programov je prav v njihovi prilagodljivosti, v njihovi prožnosti v konkretnih kontekstualnih razmerah. Odprti del programa izvajalcem omogoča, da dodajajo nove aktualne vsebine. Zato tega dela programa ne obravnava strokovni svet.

Modularna zasnova kurikula je bila uporabljena tudi v projektih Finally, Finman in FINLIT. Projekt Finally je sofinancirala Evropska unija in se je osredotočal na izboljšanje finančne pismenosti odraslih Romov ter njihovo poznavanje finančnih storitev, da bi postalo njihovo življenje bolj kakovostno. V ta namen so oblikovali priročnik in kurikul za izvajalce programa finančne pismenosti za mlade Rome, starostne skupine od 18 do 30 let, ki se kmalu soočajo z odločanji o finančnih zadevah v

gospodinjstvu (Ogulin Počrvina, 2015; Ogulin Počrvina idr., 2015). Kurikul tega programa sestavljajo štirje moduli.

Tudi Erasmus+ projekt FINMAN (Program za upravljanje osebnih financ) je razvil modularni način usposabljanja, ki ga sestavlja osem modulov (Finman, b. l.). Program je usmerjen v krepitev finančne in digitalne pismenosti pri mladih, ki imajo malo znanja na finančnem področju, a so bolje tehnično podkovani, in starejših, ki imajo več finančnega znanja, vendar zaostajajo v tehnologiji. Cilj projekta je opismeniti posameznike, da znajo pridobivati natančne informacije s področja financ in se na podlagi teh odgovorno odločati.

Mednarodni projekt FINLIT je bil osredotočen na ciljno skupino starejših (nad 55 let). Kurikul, ki je bil oblikovan za omenjeno ciljno skupino, je bil sestavljen iz dveh ravni, osnovna raven obsega pet modulov, napredna pa šest. V sklopu projekta je nastal tudi kurikul za knjižničarje izobraževalce, in sicer na osnovni (šest modulov) in nadaljevalni ravni (pet modulov; Bon idr., 2021).

Pilotna izvedba in evalvacija prvotnih predlogov javnoveljavnih programov za odrasle za finančno pismenost

Namen pilotne izvedbe in poznejša evalvacija rezultatov je strokovna in znanstvena presoja doseganja ciljev in učinkov programov, namenjenih ranljivim skupinam odraslih in splošni populaciji. V sklopu projekta Finančna pismenost za odrasle 2022–2024 sta bili kot del tretje razvojne aktivnosti Razvoj programov finančne pismenosti za odrasle predvideni dve pilotni izvedbi: javnoveljavnega programa za mlajše odrasle (od 25 do 35 let) in javnoveljavnega programa za starejše odrasle (od 55 do 65 let).

Evalvacija je po pilotu potekala z vidika posameznikov in javnoveljavnih programov, upoštevani so bili tudi vidiki doseganja strateških ciljev izobraževanja odraslih v Sloveniji ter smernic izobraževanja in usposabljanja odraslih Evropske unije. Pilotna izvedba in evalvacija javnoveljavnih programov sta predvidena prvina v razvoju programov izobraževanja in usposabljanja. Razvijalcem programov omogoča pridobitev informacij o tem, ali izobraževalni programi zadostijo izobraževalnim potrebam ciljnih skupin in dosegajo s programom zastavljene cilje na ravni posameznika, programa in na ravni doseganja postavljenih strateških ciljev; pri tem sta enako pomembna kvalitativni in kvantitativni zorni kot presoje.

Izidi evalvacije so bili podlaga za dokončno oblikovanje vseh treh javnoveljavnih programov za Finančno pismenost za odrasle: »Pot do finančne svobode«, »Seniorji v akciji: Povečajmo svojo finančno pismenost, program za generacije 55+« ter »Obvladujem svoje finance«.

Pilotna izvedba

Dva programa finančne pismenosti, ki sta nastala v razvojni skupini in timu Andragoškega centra Slovenije: »Pot do finančne svobode« ter »Seniorji v akciji: Povečajmo svojo finančno pismenost, program za generacije 55+«, sta bila pilotno preizkušena v celotnem prvotno zasnovanem obsegu v skladu z vnaprej predvideno metodologijo.

Pilotna izvedba je potekala v dveh izobraževalnih ustanovah. Program za mlade odrasle Pot do finančne svobode je bil pilotno preizkušen v Velenju s skupino dvanajstih brezposelnih udeležencev, starih do 35 let. Med njimi je bilo 9 žensk in 3 moški, glede na izobrazbo jih je imelo 6 srednjo šolo, 4 visokošolsko strokovno in 2 visokošolsko univerzitetno stopnjo izobrazbe. Program je izpeljevalo 8 učiteljev od januarja do februarja 2024.

Pilotna izvedba programa za starejše odrasle Seniorji v akciji je potekala v Ljubljani s skupino trinajstih starejših od 55 let. V skupini je bilo 10 žensk in 3 moški, po izobrazbi pa jih je bilo 5 z visokošolsko univerzitetno in 4 z višjo stopnjo izobrazbe, 3 so imeli končano srednjo in 1 poklicno šolo. Program je izvajalo skupaj 13 učiteljev od novembra 2023 do februarja 2024.

V pilotni izvedbi programa za starejše in za mlajše odrasle se je pokazalo, da je treba prilagoditi nekatere module in vsebine. To je bilo v dopolnjevanju programa po pilotnih izvedbah tudi izpeljano. Prilagojene in dopolnjene so bile tele vsebine: pokazala se je dodatna potreba po uvrstitvi vsebin iz komunikacije in pogajalskih strategij; na primer vsebino v modulu Denar je treba izpeljati bolj interaktivno in glede na skupino tudi skrajšati; bolj sistematično je treba opredeliti vsebine v začetnih modulih; vnesti je treba več vsebin digitalne pismenosti, zlasti na področjih, kjer se finančna in digitalna pismenost prepletata (Flik, spletno nakupovanje, virtualne kartice); večji poudarek dati pri vsebinah o davkih in posojilih; premisliti je treba tudi o t. i. demo računih (bančni račun, trgovalni račun), z uporabo teh bi se lahko udeleženci učili ravnati z virtualnim denarjem. Vse našteto so bila konkretna priporočila po izpeljanem pilotnem preizkusu. Razvojna skupina jih je obravnavala in v novem ciklu razvoja dokončne različice programov tudi večinoma upoštevala.

Udeleženci so v svoji splošni oceni zelo pozitivno ocenili program, v katerem so sodelovali. Med drugim so v odgovorih v posebnih evalvacijskih vprašalnikih oziroma v poglobljenih intervjujih navedli:
»/…/ vse, kar smo imeli v programu, se mi zdi super, od dedovanja, davkov, obrestnoobrestnega računa, kako varčevati, zdi se mi tudi pomembno, ko so omenili, da bomo imeli zemljiško knjigo /…/«
»Program mi je pomagal pri tem, da bom znala malo bolje razpolagati z denarjem, da ne bom, ko bom zaposlena in bom dobila plačo, te kar porabila za fiksne stroške in luksuzne stvari, ampak si bom znala finance organizirati /…/.«
»Menim, da je bilo za vsakega od nas zelo poučno in nam bo to pridobljeno znanje pripomoglo tudi k lažji, razumljivejši in s tem stabilnejši zadnji tretjini življenja.«
»Odličen program za celosten pregled finančne pokrajine, zelo uporabni izbirni moduli, v katerih smo pridobili konkretne informacije in veščine za uporabo v praksi.«

Posebno vidni so bili učinki programa na mlajše udeležence. Poročali so o napredku v finančni pismenosti. Na primer: po usposabljanju sedaj več udeležencev v družini sprejema odgovornost za finančne odločitve; pogosteje sprejemajo informirane individualne finančne odločitve; več jih ima pripravljen finančni načrt za prihodnost; več jih želi imeti nadzor nad svojimi financami. Pri več udeležencih je bilo mogoče med izvajanjem pilota opaziti spremembe v vedenju v zvezi s porabo denarja in varčevanjem, so ugotavljali učitelji in skrbnika programa. Več udeležencev razmišlja o finančni rezervi; več udeležencev razmišlja o vlaganju; več udeležencev je svoje finančno znanje ocenilo bolje; več udeležencev pogosteje (skoraj vsak dan) razmišljajo o financah.

O tem, katere spremembe pri sebi pričakujejo po končanem obiskovanju programa, so udeleženci povedali:
»/…/ da ko dobiš službo, začneš zares varčevati, daš nekaj na stran, pa tudi če samo 20 evrov«;
»/…/ iz vsakega modula nekaj /…/«
»/…/ nekateri smo že bili vešči varčevanja, ker pač vsi živimo različno življenje, smo se lahko

na novo naučili, kako pa varčevati, da povečamo dodano vrednost tistega denarja, da denar ne izgublja vrednosti.«
»/…/ življenjska zavarovanja, za razmišljanje o pokojninah, da že sedaj narediš določene investicije, da se nam izplača sedaj, dokler smo mladi, začeti vlagati dolgoročno.«
»/…/ vse to znanje lahko sedaj prenesem na očeta, na mamo, na prijatelje /…/«
»Tako, da kaj zelo ne bi spremenila. Sem pa izvedela zelo zelo veliko takih stvari, ki se jih zdaj ne morem spomniti. Te so nekje spravljene in takrat, ko bo treba, veš, da si to že nekje slišal in lažje začneš kakor iz nič.«
»Res ti program odpre, všeč mi je bilo tudi, da si je vsak predavatelj vzel čas, na primer dve srečanji, da je res tako na široko predstavil /…/.«
»Imam občutek, da ti najprej vse pokažejo, potem pa vidiš, kaj je tisto, kar rabiš. Ampak brez te širine ne vidiš, kaj rabiš.«
»Mislim, da malo že vplivajo. Zaradi tega ker z določenimi novimi informacijami sem nekaj malega začel tudi investirati, da vidim, kako stvari potekajo, na kaj moram biti pozoren.«
»Na splošno bi lahko rekla, da ne, vendar pa mislim, da ta praktična znanja o sodobnih tehnologijah pa vsekakor.«
»Včasih se človek upira čemu, kar mu ni znano, po navadi se tistemu umaknemo. Potem pa ko dobiš vsaj nekaj informacij s teh področij, ki jih obvladamo tako zelo, se nam nekako približa in imamo potem več volje in interesa se še bolj poglobljeno informirati o teh zadevah.«
»/…/ je bila neka osvežitev, ampak koristna. Predvsem nam starejšim je koristna, da bi izvedeli kaj več. Pa zaščita potrošnikov – tudi to je za pohvalit.«
»Naložili smo na primer aplikacije, raziskave, na primer to, kaj ješ, kam se obrniti, če se človeku zares kaj zgodi.«
»Majčkeno se bo spremenilo, za malo več je pa že tveganje, še vedno.«

Evalvacija

Evalvacija pilotne izvedbe predlogov javnoveljavnih programov za odrasle je potekala po tehle korakih: priprava načrta evalvacije, zbiranje podatkov v skladu z načrtom, obdelavo in analizo zbranih podatkov ter priprava sklepov in predlogov za dokončanje programov.

Najpomembnejša vsebinska področja evalvacije so bila: uvrščanje udeležencev glede na opredeljeno ciljno skupino; uresničevanje ciljev programa; doseganje potreb udeleženih; pridobljeno znanje in kompetence; posebnosti pri organizaciji izvedbe; poglavitne pomanjkljivosti v programu glede na realno izvedbo.

Ob začetku pilotne izvedbe se je pokazalo, da se izvajalec javnoveljavnega programa sreča s številnimi izzivi, na primer z zahtevno promocijo programa in pridobivanjem udeležencev ter njihovo motivacijo, da obiskujejo stourni program na temo finančne pismenosti. Zahtevna naloga je ustvarjanje varnega prostora, da se udeleženci v njem počutijo varno in spregovorijo o občutljivi temi, kot je denar in upravljanje denarja ne glede na številne predsodke v zvezi z denarjem. Učitelj se takoj sreča z vprašanjem, kako premostiti razlike v »že pridobljenem znanju«, saj je skupina lahko zelo heterogena (kot se je pokazalo v obeh pilotnih izvedbah).

Med didaktičnimi dilemami je bilo poudarjeno vprašanje, katere metode dela izbirati, zlasti pri »dolgočasnejših« vsebinah; kako pripraviti kakovostno učno gradivo, da ne bo odvisno od implicitnih interesov ponudnikov storitev in bo dovolj kakovostno. Posebno trd oreh je bilo za pripravljavce vprašanje o izbiri ustreznih strokovnjakov s finančnega področja, ki bo vsebine predstavil neodvisno od interesov posameznih institucij. Kot posledica pa se je pokazala potreba po koordinatorju ali

skrbniku programa. Med dilemami, ki so zadevale same zamisli programov, pa je bila, kako postaviti ustrezno razmerje med teorijo in prakso. Med pomembnimi dejavniki kakovostne izvedbe programov bo zagotovitev zadostnih finančnih sredstev za izvajanje programa z zunanjimi predavatelji specialisti za posamezna področja finančne pismenosti. Ob pripravi končne različice programa so bila ta vprašanja temeljito premišljena in rešitve vnesene v katalog znanja ter v priporočila za izvedbo v organizaciji izobraževanja.

Med razlogi, zakaj so se udeležili pilotne izvedbe programov, so udeleženci navedli:
Brezposelna snovalka vizualnih komunikacij in trženja, 29 let: »Sem pa rekla, to pa mene tudi zanima, saj vsakemu pride prav, če kaj več ve, se kaj na novo nauči, jaz se zelo rada učim.«
Brezposelna magistra sociologije in kadrovskega menedžmenta, 26 let: »/…/ sem se odločila zaradi tega, ker se mi zdi, da nasploh v času šolanja, pa toliko šole sem že imela za seboj, ni bilo toliko govora o financah in tej finančni pismenosti. Dejansko se mi zdi to vsesplošno pomembno za življenje in hkrati tudi kot neki dodatek, kot neka kompetenca več za vsakega posameznika.«
Upokojenka, najprej zaposlena v računovodstvu ter pozneje vodja podjetja, 72 let: »V program me je povabila prijateljica, in sicer zato, da se bova skupaj vozili /…/. Mene matematika zanima, finance so številke, v bistvu tako, kot sem že prej rekla: vedno kaj novega zveš, jaz imam to rada.«
Zaposlen kot referent na upravni enoti, srednja ekonomska šola, 62 let: »/…/ ne glede na to, da sem se v tem svojem času ukvarjal tudi s temi finančnimi vidiki na splošno ali pa vidiki življenja poslovnega sveta, sem imel vedno občutek, da mi nekaj manjka. Potem pa te takšna zadeva pritegne ravno s tega stališča, da lažje znaš predvsem svoje finance spraviti na zdrave temelje, na neko zdravo osnovo, pa tudi za to, da se ne pustiš preveč zavesti /…/.«
Gospa s končano gimnazijo (v Bosni), 47 let: »/…/ kadar koli sem šla mimo na Bavarcu in sem videvala stavbo, na kateri piše Borza, sem rekla, kako me mika vedeti, kaj delajo tam /…/. Večkrat sem tudi razmišljala, kako bi kaj vlagala, kako bi kaj privarčevala.«
Upokojenka, univerzitetna diplomirana ekonomistka, tretje življenjsko obdobje »/…/ finance me že vse življenje zanimajo in glede na to, da sem razumela, da je to prvi tak modul, ki se pri nas pripravlja, se mi je zdelo zelo zanimivo biti prisotna in se udeležiti tega izobraževanja. Mislim, da ljudem zrele generacije primanjkuje znanja o sodobnih tehnologijah in sodobnih pristopih, mislim, da se svet tako hitro razvija, da tudi če mu slediš, mu ne uspeš slediti.«

Smernice za pripravo izvedbenih kurikulov

Program bo pri udeležencih najprej vzbudil radovednost. Z vsebino programa bodo identificirali svoje potrebe. Različni programi finančne pismenosti sicer že obstajajo na trgu, vendar so plačljivi in kotizacije so relativno visoke. Mladim, ki so v življenjskem obdobju do petintrideset let, plačevanje stroškov finančnih seminarjev velikokrat pomeni težavo, saj zaradi intenzivnosti dogajanja in svojih aktivnosti težko razporejajo svoja finančna sredstva za te namene.

Organizatorica izobraževanj za odrasle in predavateljica na višji strokovni šoli, strokovnjakinja za področje poslovnih financ in nepremičnin

V tem poglavju zgoščeno opredeljujemo temeljne prvine izvajanja programa Finančne pismenosti za odrasle, zato da bi izvajalci lažje in ustvarjalno lahko pripravili izvedbeni kurikul, ki bo resnično ustrezal konkretnim potrebam.

Ciljne skupine v izobraževalnih programih finančne pismenosti za odrasle

Spodbujanje prevzemanja odgovornosti za učenje o finančni pismenosti in spodbujanje radovednosti naj bosta predavatelju vodilo.

Organizatorka izobraževanja odraslih

Razvojna skupina je v svojem akcijskem načrtu opredelila dve ciljni skupini: mlajše in starejše odrasle ali seniorje. Prav skupini mlajših odraslih (od 25 do 35 let) in seniorjev (od 55 do 65 let) sta se izkazali kot najranljivejši v raziskavah finančne pismenosti v Sloveniji (primer Mihajlović, 2013; OECD, 2020b; Valicon, 2019). Na podlagi empiričnih podatkov raziskovalci predlagajo, da bi bilo smiselno razdeliti programe za izboljšanje finančne pismenosti na tiste, ki so namenjeni posebno tveganim ranljivim skupinam, ter na tiste, pri katerih se je bolj smiselno osredotočiti na preventivo.

Mednarodne raziskave finančne pismenosti odraslih omenjajo tudi razlike med spoloma (OECD 2020b, str. 58): ženske imajo pogosto večje finančne težave, saj živijo dlje in zaslužijo manj. Skupine, ki bi jim morali – zaradi večjega tveganja finančnih težav in slabše finančne pismenosti – nameniti več pozornosti, so glede na podatke ženske, mladi in starejši odrasli, digitalno slabše pismeni posamezniki ter manj finančno odporni.

Slika 13: Razdelitev programov za razvoj finančne pismenosti glede na namen ali problematiko ciljne skupine

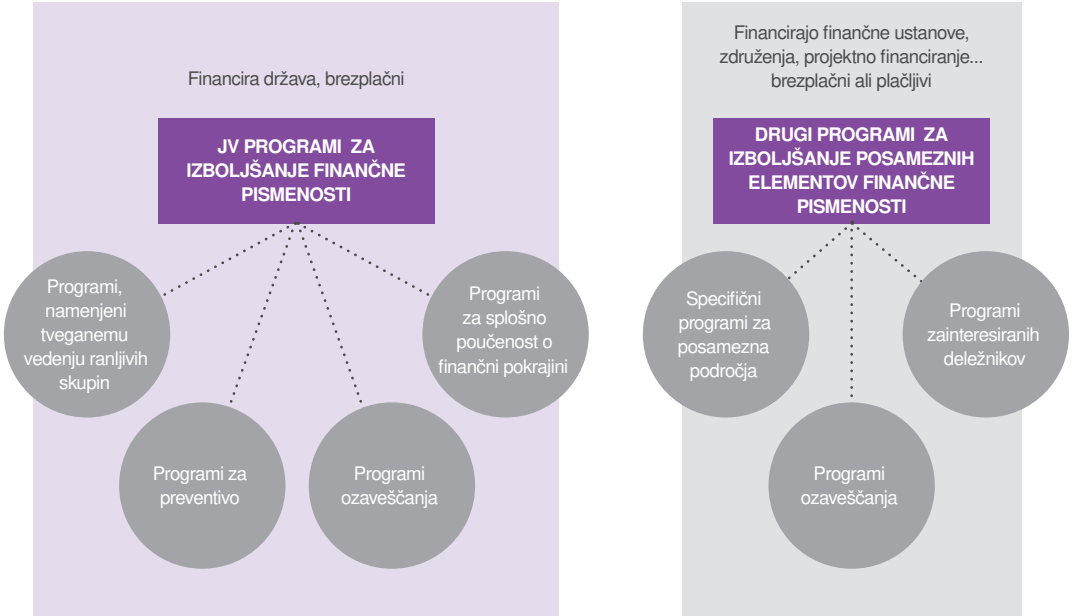

Vir: lastni.

Mlajši odrasli šele vstopajo v svet osebnih financ in se soočajo z novimi odločitvami. Pogosto jim manjka izkušenj in znanja za ustrezno reševanje finančnih izzivov. Poleg stanovanjskega problema in velikih življenjskih stroškov jih pesti še zaposlitvena negotovost. Pomanjkljivo razumevanje obrestnih mer, odplačevanja dolgov in upravljanja kreditov lahko pripelje do dolgoročnih finančnih težav. Mlajši odrasli so večinoma digitalno pismeni in se pogosto zanašajo na tehnologijo za svoje bančne transakcije, plačila in upravljanje financ. To pa ne pomeni, da so nujno finančno pismeni v digitalnem okolju, saj so hitro lahko izpostavljeni nevarnostim, kot so spletne prevare, kraja identitete in pomanjkljivo varstvo osebnih podatkov.

Starejši odrasli oziroma »seniorji«, kot se želijo sami poimenovati, so sicer bolj izkušeni na področju financ, ne razumejo pa morda dovolj sodobne finančne prakse, na primer digitalnih plačil, spletnega bančništva in naložb. Lahko imajo težave s privajanjem novim tehnologijam in sprejemanjem sprememb v finančnem sektorju. Pogosto se soočajo s finančnimi izzivi v zvezi s pokojnino, načrtovanjem za upokojitev in odgovornim upravljanjem svojega premoženja.

Doseganje sprememb

Ali finančna pismenost pripada vsem? Zagotovo. Izobraženi posamezniki sestavljamo izobraženo družbo, ki zna poskrbeti za svojo sedanjost in prihodnost. Kajti ravnanje z denarjem je tesno povezano tudi s prihodnostjo, tehtanjem med sedanjo in prihodnjo porabo, načrtovanjem. Programi finančne pismenosti morajo biti na voljo vsem, če je le mogoče, brezplačno. In brez izjeme bi morali biti neodvisni, z enim samim ciljem – delovati v korist uporabnikov, in ne izvajalcev, ki na drugih vratih prodajajo finančne storitve. Ljudje moramo poznati koristi, ki nam jih finančna pismenost prinaša v vsakdanjem življenju in v različnih življenjskih obdobjih.

Strokovnjakinja za pravice potrošnikov

Finance so zelo osebno področje, o katerem se ljudje pogosto neradi pogovarjajo celo v intimni zvezi, kot je partnerski odnos, kaj šele s popolnimi neznanci. Denar je, kot je za leto 2020 pokazala raziskava OECD (OECD, 2020b, str. 53), pri večjem deležu odraslih vir stresa in skrbi, saj so na tem področju vpletena močna čustva. Ravnanje s financami neredko temelji na čustvenih odzivih, znanje pa pri tem pogosto ostane neizrabljeno. Pri oblikovanju izobraževalnih programov finančne pismenosti za odrasle je najpomembnejša komponenta vedenje, ki ji tudi OECD pri določanju indeksa finančne pismenosti pripisuje največji pomen. Seveda je ob tem pomembno tudi znanje.

Novo pridobljeno znanje o financah bi moralo biti uporabljeno v praksi, v naših vsakodnevnih dejanjih in ravnanju na področju financ. Ovira pa je ta, da so pri odraslih ljudeh že oblikovane in pogosto zakoreninjene navade, zato je vzorce vedenja zelo težko spremeniti. Spreminjanje vedenja oziroma ravnanja je kompleksen proces, ki zahteva celosten prijem in pogosto tudi dalj časa trajajoč trud učečega se.

Spoznanje o potrebni spremembi v vedenju/ravnanju

> Poleg vsega znanja morajo programi vsebovati tudi vzgojni moment, da bi se mladi odrasli, aktivni odrasli in starejši zavedali, da je odgovornost za dobro finančno stanje predvsem v njihovih rokah … Razumeti morajo svoje navade, potrebe, želje in finančne zmožnosti, preden sprejemajo finančne odločitve, na koncu pa bo vsaka odločitev imela tudi neke posledice.
>
> Organizatorka izobraževanj v bančnem sektorju

Udeleženci programa morajo najprej prepoznati potrebo po spremembi vedenja na področju financ ter razumeti prednosti, ki jih ta prinaša. Priti mora do osebnega spoznanja o potrebni spremembi in odločitve o drugačnem ravnanju. To je najtežji del izobraževanja odraslih, ker v bistvu že posega na področje vzgoje. Šele ko so izpolnjeni ti pogoji, je mogoče odrasle zares opremiti s potrebnim znanjem in spretnostmi, da jih bodo prav ti privedli do drugačnega vedenja na finančnem področju. Izobraževanje lahko zajema teoretično znanje, praktične primere, študije primerov in delavnice. Zelo pomembne pa so tudi praktične in celo neposredne izkušnje (npr. pri plačevanju po spletu, ravnanju z delnicami). Med samim procesom je treba udeležencem zagotoviti ustrezno podporo in motivacijo, da vztrajajo. Za dosego uspeha je namreč odločilna posameznikova volja. Pri izobraževalnih programih na finančnem področju je pomembno upoštevati posebnosti in izzive, s katerimi se soočajo različne ciljne skupine. Vsebina programa mora biti še posebno pozorno prilagojena ciljni skupini in nagovarjati posameznika tako, da vsebino zlahka poveže s svojim vsakdanjim življenjem in problemi v njem, saj bo ta vidik odločilen pri dolgotrajnejši motivaciji za učenje.

Prilagoditev didaktičnih prijemov

Izobraževanje je treba zasnovati predvsem na praktičnih primerih, lahko tudi konkretnih težavah, ki jih imajo posamezniki, da se ponudi možnost učenja iz izkušenj, saj bodo tako ljudje največ pridobili od izobraževanja.

Organizatorka izobraževanj v bančnem sektorju

Tudi didaktični prijemi pri izobraževalnih programih finančne pismenosti odraslih morajo biti skrbno prilagojeni specifičnim potrebam in ciljem udeležencev. Za dosego tega je najpomembneje uporabljati interaktivne metode, ki spodbujajo samorefleksijo, aktivno udeležbo in izkušnjo ter uporabo pridobljenega znanja v vsakdanjem življenju. Izkustveno učenje se posebno osredotoča na praktične dejavnosti, preizkuse, simulacije in scenarije iz resničnega življenja, ki odraslim pomagajo razviti finančne spretnosti in znanje. Z interaktivnimi vajami udeleženci pridobijo priložnost, da sprejemajo finančne odločitve, upravljajo proračune ter živo izkusijo posledice svojih odločitev, to pa spodbuja globlje razumevanje finančnih konceptov. Poleg tega dejavno sodelovanje pri reševanju finančnih problemov odraslim omogoča, da uporabijo svoje znanje, kritično razmišljanje in spretnosti odločanja pri iskanju rešitev ter izboljšanju svoje finančne pismenosti. Uporaba sodobne tehnologije, kot so spletne platforme, mobilne aplikacije ali interaktivna orodja, pa lahko dodatno izboljša učno izkušnjo in naredi finančne koncepte dostopnejše in privlačnejše za odrasle.

Igrifikacija pri izobraževanju na področju finančne pismenosti se je do sedaj izkazala kot dobro orodje za zvečanje motivacije, ni pa dokazano, da bi lahko z njo spreminjali vedenjske navade (Aprea, 2023).

Načrtujte izvedbeni kurikul z udeleženci, ne za njih.

Literatura in viri

Agarwal, S., Driscoll, J. C., Gabaix, X. in Laibson, D. (2009). The age of reason: financial decisions over the life-cycle with implications for regulation. Brookings Papers on Economic Activity 2, str. 51–117. Dostopno na: https://dash.harvard.edu/handle/1/4554335

Aprea, C. (2023). Gamification in the field of personal finance: What do we know about the new kid on the block? OECD/INFE symposium: Financial literacy in the evolving digital financial landscape, 5. 5. 2023, Pariz. Dostopno na: https://www.oecd.org/financial/education/financial-literacy-in-the-evolving-digital-financial-landscape-presentations.pdf

Atkinson, A. in Messy, F. (2012). Measuring Financial Literacy: Results of the OECD/International Financial Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD Publishing. Dostopno na: http://dx.doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en

Batsaikhan, U. in Demertzis, M. (2018). Financial literacy and inclusive growth in the European Union. Bruegel Policy Contribution, Issue n°8, May 2018.

Bon, M., Henzler, P., Kavčič Čolić, A., Marian, M., Marian, T., Morawska, K., Stoyanov, E., Tarnowska, B., Vartonick, R. in Zlateva, E. (2021). Finančno izobraževanje v knjižnici – model neformalnega izobraževanja za odrasle uporabnike splošnih knjižnic. Dostopno na: https://finlit.eu/edu/pluginfile.php/64/mod_page/content/14/SI_FINLIT_Model.pdf

Bone, J. (ur.). (2022). Finančna pismenost: opredelitev in gradniki. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: https://www.zrss.si/pdf/Financna_pismenost_gradniki.pdf

Consumer Financial Protection Bureau (CFPB). (2015). Measuring financial well-being: A guide to using the CFPB Financial Well-Being Scale.

Dovžak, K. (2020). Izhodišča za pripravo javnoveljavnih izobraževalnih programov za odrasle (E. Možina, T. Možina in N. Žalec, ur.; 1. natis). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Evropska komisija (2023). Flash Eurobarometer 525. Monitoring the level of financial literacy in the EU. Dostopno na: https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2953

Evropska unija/OECD. (2022). Financial competece framework for adults in the European Union. Dostopno na: https://www.oecd.org/finance/financial-competence-framework-for-adults-in-the-european-union.htm

Evropska unija/OECD. (2023). Financial competence framework for children and youth in the European Union. Dostopno na: https://finance.ec.europa.eu/system/files/2023-09/230927-financial-competence-framework-children-youth_en.pdf

Financial capability. (b. l.). Dostopno na: https://learningandwork.org.uk/what-we-do/essential-life-skills/citizens-curriculum/

Financial Literacy – A comparative study in selected countries. (2007). Dostopno na: https://www.sparkassenstiftung.de/fileadmin/160923_Sparkassenstiftungen_HTML/downloads/Financial_Literacy_Study.pdf

Finančni trg – Računovodstvo Pavliha. (b. l.). Dostopno na: https://pavliha.org/racunovodske-storitve/racunovodstvo/poslovne-finance/financni-trg/

Finančno izobraževanje. (b. l.). Dostopno na: https://www.gov.si/teme/financno-izobrazevanje/

Finman. (b. l.). Dostopno na: https://finmanproject.eu/sl/domov/

Fran. (b. l. c). Digitalizacija. Dostopno na: https://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=digitalizacija

Hung, A. A., Parker, A. M. in Yoog, J. (2009). Defining and Measuring Financial Literacy. Dostopno na: http://www.rand.org/pubs/working_papers/WR708.html

Javrh, P. (ur.). 2021. Doseganje in osveščanje ranljivih skupin. Strokovne podlage. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, elektronski vir. Dostopno na: https://www.acs.si/wp-content/uploads/2021/10/Doseganje_in_osvescanje_ranljivih_skupin.pdf

Javrh, P. (ur.). (2024). Poročilo o analizi stanja in potreb po finančni pismenosti odraslih v Sloveniji. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, elektronski vir. Dostopno na: https://financno.pismen.si/wp-content/uploads/2023/11/Analiza-FPO-koncnajul23EUbar.docx.pdf

Kdo je etični potrošnik? (17. 1. 2011). Dostopno na: https://viva.bhc.si/8995755/Kdo-je-eticni-potrosnik

Klapper, L., Lusardi, A. in van Oudheusden, P. (2015). Financial Literacy Around the World: Insights from the Standard & Poor's ratings services global financial literacy survey. Dostopno na: https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/Finlit_paper_16_F2_singles.pdf

Lusardi, A. in Mitchel, S. O. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. Journal of Economic Literature 2014, 52(1), 5–44.

Lusardi, A. in Mitchel, S. O. (2023). The Importance of Financial Literacy: Opening a New Field. NBER Working Paper No. 31145, April 2023. Dostopno na: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w31145/w31145.pdf

Mihajlović, S. (2013). Alarm! Finančna pismenost Slovencev: zd(2). Moje Finance. 19. 1. 2011, dopolnjeno: 17. 12. 2013. Dostopno na: https://mojefinance.finance.si/300361/Alarm-Finan%C4%8Dna-pismenost-Slovencev-zd%282%29

Ministrstvo za finance. (2021). Finančni sistem. Dostopno na: https://www.gov.si/podrocja/finance-in-davki/financni-sistem/

Nacionalna komisija za razvoj pismenosti. (2006). Nacionalna strategija za razvoj pismenosti. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Dostopno na: https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2017/11/Nacionalna-strategija-za-razvoj-pismenosti_2006.pdf

OECD. (2012). OECD PISA Financial Literacy Assesment. Dostopno na: http://www.oecd.org/daf/financialmarketsinsuranceandpensions/financialeducation/oecdpisafinancialliteracyassessment.

OECD. (2014). PISA 2012 Results in Focus: What 15-year-olds know and 38 what they can do with what they know. Pariz: OECD. Dostopno na: https://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf

OECD. (2017). G20/OECD INFE report on adult financial literacy in G20 countries. Dostopno na: https://www.oecd.org/finance/g20-oecd-infe-report-adult-financial-literacy-in-g20-countries.htm

OECD. (2020a). PISA 2018 Results (Volume IV): Are Students Smart about Money?, PISA OECD Publishing. Paris: OECD. Dostopno na: http://doi.org/10.1787/48ebd1ba-en.

OECD. (2020b). OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy. Dostopno na: https://www.oecd.org/financial/education/oecd-infe-2020-international-survey-of-adult-financial-literacy.pdf

OECD. (2022). Recommendation of the Council on Financial Literacy, OECD/LEGAL/0461. Dostopno na: https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0461

OECD. (2023). Financial Consumers and Sustainable Finance: Policy Implications and Approaches, OECD Business and Finance Policy Papers. Dostopno na: https://doi.org/10.1787/bf84ff64-en

OECD/INFE. (2012). High-level Principles on National Strategies fo Financial Education. Dostopno na: https://www.oecd.org/finance/financial-education/OECD-INFE-Principles-National-Strategies-Financial-Education.pdf

Ogulin Počrvina, G. (ur.). (2015). Priročnik za izvajalce programa finančna pismenost za Rome s smernicami za uporabo orodij Finally. Novo mesto: Razvojno izobraževalni center Novo mesto. Dostopno na: http://finally.splet.arnes.si/files/2016/01/e-Trainers-Manual5.pdf

Ogulin Počrvina, G., Christopoulou, P. in Marcu, O. (2015). Kurikulum izobraževalnega programa Finančna pismenost za Rome. Novo mesto: Razvojno izobraževalni center Novo mesto. Dostopno na: http://finally.splet.arnes.si/files/2016/01/e-Curriculum5.pdf

Potočnik, N. (ur.). (2022). Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022–2030 (ReNPIO22–30). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Republika Slovenija GOV.SI. (b. l.). Finančno izobraževanje. Dostopno na: https://www.gov.si/teme/financno-izobrazevanje/

Služba vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. (2021). Načrt za okrevanje in odpornosti (junij 2021). Dostopno na: https://www.eu-skladi.si/sl/dokumenti/rrf/01_si-rrp_23-7-2021.pdf

Smyczek, S. in Matysiewicz, J. (2015). Consumers‘ financial literacy as a tool for preventing future economic crisis. Review of Business: a quarterly publication of the Business Research Institute, St. John‘s University, 20015/16 (36), str. 19–33.

Svetovna banka. (2021). Building a Financial Education Approach: A Starting Point for Financial Sector Authorities. Washington, DC: World Bank. Dostopno na: https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/36212

Svetovna banka. (2022). Financial Inclusion. Dostopno na: https:// https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview#2

Subbarao, D. (2013). Financial literacy and financial inclusion are integral to each other. Uvodne besede dr. Duvvurija Subbarao, guvernerja Reserve Bank of India, na RBI-OECD-World Bank Regional Conference on Finnacial Education, New Delhi. Dostopno na: https://www.bis.org/review/r130305j.pdf

Swiecka, B. (2019). 1. A theoretical framework for financial literacy and financial education. V: Swiecka, B., Grzesiuk, A., Korczak, D., Wyszkowska-Kaniewska, O.: Financial literacy and financial education. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH.

Šooš, T., Lautar, K., Urbančič, H., Kobe Logonder, N., Kmet Zupančič R., Fajić, L. (ur.). (2017). Strategija razvoja Slovenije 2030. Ljubljana: Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.

Šterman Ivančič, K. (ur.). (2013). Izhodišča merjenja finančne pismenosti v raziskavi PISA 2012 s primeri nalog: strokovna monografija. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Dostopno na: https://www.pei.si/ISBN/978-961-270-196-3.pdf

Štraus, M., Šterman Ivančič, K. in Štigl, S. (2014). PISA 2012 Finančna pismenost. Reševanje problemsko zasnovanih nalog (ppt predstavitev, dne 9. 7. 2014). Ljubljana: Pedagoški inštitut. Dostopno na: https://www.pei.si/wp-content/uploads/2018/12/ppt-predstavitev.pdf

Valicon. (2019): Finančna pismenost odraslih v Sloveniji, Splošna finančna pismenost in poznavanje zavarovalništva, Poročilo, april 2019. Dostopno na: https://www.zav-zdruzenje.si/wp-content/uploads/2019/06/SZZ_Finan%C4%8Dna-pismenost_PORO%C4%8CILO_za-objavo.pdf

What is financial planning. (2022). Dostopno na: https://www.nerdwallet.com/article/investing/what-is-a-financial-plan

Xiao, J. J. in O'Neill, B. (2016). Consumer financial education and financial capability. International journal of consumer studies, Volume 40, Issue 6, str. 712–721. Dostopno na: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ijcs.12285

Xiao, J. J. in Porto, N. (2021). Financial capability and wellbeing of vulnerable consumers. Journal of Consumer Affairs, Volume 56, Issue 2, str. 1004–1018. Dostopno na: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/joca.12418

Življenjske spretnosti v Evropi: Učni okvir. (2018). Dostopno na: https://eaea.org/wp-content/uploads/2018/06/slo_lifeskills_framework_cc.pdf

Kazalo slik

Slika 1: Finančna zmožnost je v novejši literaturi (Xiao, Porto in O'Neill) razumljena kot nujna za doseganje finančne blaginje 16

Slika 2: Finančna pismenost in namen finančnega izobraževanja 18

Slika 3: Finančna pismenost po B. Swiecka (2019) 19

Slika 4: Finančno pismena oseba in izobraževanje 20

Slika 5: Konceptualizacija finančne pismenosti za izvajanje javnoveljavnih programov 21

Slika 6: Stanje finančne pismenosti glede na odstotek prebivalstva posamezne države, ki je v raziskavi doseglo ustrezno pismenost 22

Slika 7: Posebni modul PISA (2012) o finančni pismenosti in rezultatih učencev pri matematiki, analiza iz leta 2014 24

Slika 8: Hipotetizirana povezava med splošno uspešnostjo nalog in starostjo 26

Slika 9: Ponudba izobraževalnih in drugih programov s področja finančne pismenosti, 2022 27

Slika 10: Moduli so natančno strukturirani, a zelo prilagodljivih oblik. 31

Slika 11: Celoten program sestavljajo moduli. 31

Slika 12: Shema modularne zasnove javnoveljavnega programa, skladna z Izhodišči 32

Slika 13: Razdelitev programov za razvoj finančne pismenosti glede na namen ali problematiko ciljne skupine. 38

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

NAČRT ZA OKREVANJE IN ODPORNOST

Financira Evropska unija
NextGenerationEU